

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

К.К.ЧАЙКА,ВАРНА, 9007.

ТОМАШ ВОЛОВИЕЦ

**СЪВРЕМЕННИ ОТПРАВНИ ТОЧКИ ЗА
ТРАНСФОРМИРАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА
ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ НА
ФИЗИЧЕСКИТЕ ЛИЦА, ВКЛЮЧИТЕЛНО
И ПРОЦЕСЪТ НА ХАРМОНИЗАЦИЯ**

РЕЗЮМЕ

На дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.7 Администрация и управление в икономиката, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“

ВАРНА 2014

Докторската дисертация се състои от увод, четири глави и приложения (заключения), общо 325 печатни страници. Литературата се състои от 298 позиции, включително монографии, научни статии, експертизи, доклади и правни актове.

Томаш Воловиец е доктор на икономическите науки и доктор на социалните науки, доцент в катедрата по Икономика на предприятията и местното развитие в Университета по Икономика и Инновации в Люблин. Той има правомощията на одитор и вътрешен контрольор към Полския институт за вътрешен контрол. Същевременно той е и заместник-кмет на град Криница-Здруй.

Докторската дисертация е реализиранадисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор на науките“ по професионално направление 3.7 Администрация и управление в икономиката, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ на Варненския Свободен Университет.

1. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА РАБОТАТА (ПРЕДМЕТ НА РАБОТАТА)

1.1. Увод в темата

Данъкът върху доходите на физическите лица (наричан по-долу ДДФЛ) има кратка история, тъй като се появява в данъчните системи на страните от ЕС в края на XVIII век. Като специфична структура от общ характер изпълнява **две икономически функции**: предоставяне на финансови ресурси за покриване на част от публичните разходи (**фискална функция**), намаляване – чрез структурата си - неравенството в доходите на населението (**преразпределителна функция**), а и изпълнението на **социалните функции на данъчното облагане**, чрез различни стимули, освобождаване от данъци или чрез структурата на данъчната скала. Съвременните данъци върху доходите на физическите лица в европейските страни са се развивали в продължение на много години. Този процес продължава непрекъснато, като се вземат предвид процеса на европейската интеграция и процеса на стандартизация и хармонизация на данъчните системи в Европейския съюз. Повечето страни членки на Европейския съюз, само от време на време извършват задълбочена реформа на данъка върху доходите на физическите лица. Обхватът на въведените промени най-често е с ограничен характер и е продиктуван от текущите нужди, дали фискални или стимулиращи поведението на данъкоплатците.

Понастоящем данъчното облагане на доходите на физическите лица е **сложно явление**, което трябва да се разглежда не само от правна гледна точка, но и социална, културна, икономическа и политическо-конституционална. Икономическата сфера не може да бъде изолирана от сферата на данъчното облагане, тъй като данъците върху дохода, пряко засягат функционирането на данъкоплатците, тяхната покупателна способност, представляват разходите за труд от гледна точка на предприемачите и по този начин имат значително въздействие върху растежа на БВП.

Въпросът за **хармонизацията на данъчното облагане на физическите лица**, които не извършват стопанска дейност, почти отсъства в научната литература. Само данъчното облагане на доходи от спестявания, трансфери, капиталови доходи, сливания, разделяния и т.н. са обект на проучвания и анализи. Това се дължи на факта, че те изискват извършването на икономическа дейност в рамките на общия пазар. Като се има предвид естеството на данъка върху доходите на физическите лица, въпросите за данъчната конкуренция, както и значителните различия в структурата на ДДФЛ, в страните от ЕС са били обект на оценка на приложимостта и целесъобразността на хармонизацията на тази форма на данъчно облагане по отношение на физическите лица, които не извършват стопанска дейност.

По отношение на **правните решения** в областта на данъчното право, в доктрината е сравнително широко възприето схващането, че данъците и данъчната система трябва да бъдат **неутрални и да изпълняват само фискална функция на**

данъчното облагане. Това означава, че данъците трябва да са конструирани така, че по никакъв начин да не пречат на съществуването и функционирането на данъкоплатците, но също така и да не съдържат каквито и да било преференции за избрани групи от данъкоплатци. Застъпничеството за данъчния неутралитет, не предопределя негативното отношение за оказване на влияние чрез данъчни преференции за изпълнение на важни нефискални държавни цели. Например, използването на различни форми на данъчни преференции може да бъде следствие на субективното разглеждане на данъчното равенство. Такова равенство изисква възприемането на различно материално, семейно или социално състояние на данъкоплатеца.

За да се постигнат **нефискални данъчни функции**, най-подходящи са данъците върху дохода, поради специфичната си структура. Нефискалните аспекти на данъчното облагане започнаха да набират популярност благодарение на учението на Дж. М. Кейнс. В класическата икономика данъците са били смятани само като източник за покриване на необходимите публични разходи. В теорията на Кейнс данъците се превърнаха във важен **инструмент на държавата за влияние върху конюнктурата**. Резултатът, от този подход на използването на данъците във фискалната политика, е бил увеличаването на бюджетните дефицити и държавните дългове, както и нарастващата степен на данъчната тежест. В резултат на това неолибералните теории започват да набират популярност, сред които най-голямо внимание на данъците обръща школата на икономиката на предлагането (*supply side of economics*).

Въпреки широко разпространеното използване на данъка върху доходите на физическите лица за извършването на различни **икономически и социални цели**, съвременната **фискална функция** се счита за най-важна и приоритетна. В същото време трябва да се отбележи, че доктрината обикновено се опитва да популяризира тезата за **неутралност на данъчното облагане**, като един вид панацея за намаляващия икономически растеж на държавите от ЕС и влошаващата се конкурентоспособност на европейската икономика. Убеждението за данъчен неутралитет произлиза от фискалната функция на данъците. Според много представители на доктрината данъците не трябва да се използват за реализацията на различни социални цели, които често са в конфликт с данъчните изисквания на държавите. Трудно е да се съгласим с идеята за данъчния неутралитет, защото на практика данъчното право не може да бъде отделено от влиянието на общите политики.

Хармонизацията на данъците в Европейския съюз е много тясно свързана с концепцията за общия пазар. За да може тази концепция да има смисъл, на първо място трябва да бъде изпълнено условието за равни права на всички участници на пазара, следователно на всяко лице от всяка страна членка. Поради факта, че в общия европейски пазар участниците се конкурират главно за цената, факторите, които ѝ влияят, следва да бъдат еднакви в държавите членки (хармонизиране на косвените данъци).

Хармонизацията на данъците е процес, в резултат на който данъчните системи на различните държави трябва да се обединят. Целта на този процес е да се постигне такова състояние, в което данъчните въпроси да не се влияят от движението на стоките, услугите и производствените фактори между отделните страни. Хармонизацията е необходима тогава, когато различията в данъчните системи на различните страни са причина за решенията, взети от една или няколко от тях да носят последици за други. Идеята е да се съгласуват данъчните системи на различните страни, както и тяхната работа да е в съответствие с целите на икономическата

Общност. Хармонизацията на данъците е необходима част от процеса на икономическа интеграция, а нейната степен е строго зависима от напредъка на интеграцията.

1.2. Актуалност на изследваната проблематика

В литературата и научните изследвания често се анализират въпросите свързани с хармонизацията, но най-вече по отношение на косвените данъци и отчасти на корпоративния данък. В анализите се избягва проблемът за възможността и целесъобразността на хармонизирането на данъка върху доходите на физическите лица, като се вземат предвид посоките на реформата за тази данъчна форма, така че този данък да вземе предвид процесите на интеграцията, а от друга страна да бъде ефективен инструмент за изпълнението на фискалната и нефискалната данъчна функция.

Правилото за хармонизиране на преките данъци, никога не е било ясно определено в Договора за създаване на Европейската икономическа общност. Правното основание за предприемането на инициативи в сферата на хармонизирането е чл. 100 от Договора, в съответствие с чиито текстове обединението трябва да бъде предмет на правни регулации, които имат пряко въздействие върху създаването и функционирането на вътрешния общ пазар. Следователно процесът на хармонизация на преките данъци обхваща различни регламенти в данъците върху дохода, които ограничават свободата на движение на доходите под формата на дивиденди, лихви, авторски и лицензионни възнаграждения или капитали между страните от Общността.

Трябва да се има предвид, че правилата за данъчно облагане на доходите в държавите членки на ЕС не представляват такава важна част от хармонизацията, както на косвените данъци. Предполага се, че разликите присъстващи в сферата на данъчното облагане на преките данъци, са много по-малка заплахата за функционирането на общия пазар. Освен това, хармонизирането на тези данъци е много по-трудно, отколкото на косвените данъци, както от политическа гледна точка, така и от техническа и регулаторна. На обединяване подлежат предимно избрани елементи от данъчното облагане на приходите на физическите лица, които регламентират тези международни аспекти на стопанската дейност, които могат да причинят евентуално неравно третиране на местните и чуждестранни фирми, както и засягат избягването на двойното данъчно облагане. Вероятно по-нататък ще бъдат **хармонизирани елементи от структурата на данъците върху доходите на юридическите лица - ставки и данъчна основа**. Регулирането свързано с преките данъци в Европейския съюз е оставено на държавите-членки (с изключение на необходимостта да се зачитат областите, представени в таблицата). Затова отделните държави-членки имат значително въздействие върху формирането на националните решения в тази област. Въпреки това, те са задължени да третират еднакво местните и чуждестранни лица от гледна точка на данъчното облагане.

Сравнително малкият обхват на хармонизацията се дължи на няколко причини.

Първо, създавайки Римския Договор е считано, че преките данъци не оказват съществено влияние върху функционирането на вътрешния пазар, което е причинило липсата на специални разпоредби относно хармонизацията на преките данъци.

Второ, данъците върху доходите, като пряка форма на данъчното облагане са важни и ценни инструменти на фискалната политика на отделните страни, оказващи

влияние върху социално-икономическия живот и е трудно на политиците да се откажат от тази форма на данъчно въздействие.

Трето, директивите отнасящи се до хармонизацията на преките данъци трябва да бъдат приети с мнозинство на гласовете, което допринася за липсата на единодушие в тази област.

Четвърто, напредъка в областта на хармонизацията на данъците върху доходите водят до чувството на заплахата на данъчния суверенитет и причиняват втвърдяване на отношенията на държавите-членки относно процесите, които да доведат до хармонизация на данъците върху доходите.

Пето, в страните-членки на ЕС възникват различни правила за възнаграждение на работниците, определяне на доходите идващите между другото от ренти и пенсии, както и сформирването на приспаданите разходи и разходите за намаляване на данъчната основа.

Литературата в тази тематика описва детайлно **идеята за общото икономическо и валутно пространство**, която се опира на позволяването на свободното движение на стоки, капитал и хора (работа) като се използва режима на общата валута. Тази идея позволява да се елиминира валутния риск и търговските бариери, осигурява лесен достъп до пазара на труда и дава възможност за инвестиране във всички страни-членки. Пълната икономическа интеграция изисква признаването на данъците като важен фактор за задълбочаването на интеграционните процеси, понеже страните-членки на ЕС са **данъчни страни**, тоест страни, чиито бюджетни приходи идват предимно от данъчното облагане. Данъчните системи на страните-членки на ЕС са значително различни поради техните индивидуални пътища на развитие, сформирани от различната история, цивилизационно развитие, култура, ценностна система, социална и икономическа политика, които определят сегашните финансови потребности на държавите. В нито една държава данъците не остават неутрални към икономическите и социални процеси, затова предизвикателството пред което са се изправили създателите на ЕС, не е било обикновеното неутрализиране на влиянието на данъците върху процеса на интеграцията. Вместо това те се съсредоточили върху ограничаването на негативните следствия от прекалено различните данъчни системи в различните страни.

Хармонизацията на прякото данъчно облагане (данък върху доходите) изобщо не е била взимана под внимание, понеже е била възприемана като невлиеща на общия вътрешен пазар. Проблемите свързани с прякото данъчно облагане станали видими с напредъка на интеграционния процес и развитието на ЕС, когато гражданите започнали да мигрират, мултинационалните компании да увеличават своя размер и сфера на дейност, а техните финансови потоци (капиталови трансфери и печалби между централата на фирмата и нейните клонове в различни държави на ЕС) започнали да оказват значително влияние върху данъците.

Досегашните опити за хармонизация на данъците са срещали значителна съпротива от страните-членки. Това произлиза главно от нежеланието да се изгуби суверенитета в сферата на данъчната политика. Властите на страните-членки поддържат становището, че задържането на автономността в областта на данъците е условие *sine qua non* за изпълнението на националните, често специфични икономически и социални цели.

Хармонизацията близка до уеднаквяването на данъците изисква намирането на „златната среда“, която взема предвид интересите на различните страни-членки на

ЕС. Такова централизиране на използваните данъчни системи налага между другото намаляване на данъците в страни, в които са сравнително високи и увеличаване им, там където те са сравнително ниски. В резултат на това, в първата група от държави може да се очаква намаляване на бюджетните приходи, а това води до ограничаване на използваните социални привилегии. От друга страна повишаването на данъците води до обедняване на обществото, определяйки намаляването на доходите, както и покачването на цените на стоките и услугите. В случаите и в двете групи държави опитите за въвеждане на промени биха причинили социално съпротивление изразяващо нежеланието да се поставят интересите на Общността над националните интереси.

От друга страна **данъчните реформи** реализирани в последните години са предимно насочени към намаляване данъчната тежест върху дохода (включително вноските за социални осигуровки). Това се отразява върху намаляването на дела и на двата данъка върху доходите, както в данъчните бюджетни приходи, така и по отношение на БВП. Намалението на данъчните приходи се компенсира основно от увеличението на дела на косвените данъци и от вноските за социални осигуровки, както в данъчните бюджетни приходи, така и по отношение на БВП. Основна тенденция в повечето страни е видимото увеличение на дела на вноските за социално осигуряване както в структурата на данъчните бюджетни приходи, така и по отношение на БВП. Нарастващото ниво на социалните разходи е в резултат от увеличението през изследваните години на нивото на изплатените обезщетения, както и на демографските процеси и структурните промени на пазара на труда. Структурата на данъчните бюджетни приходи както в Полша, така и в новите страни-членки, е близка до средната за ОИСР, но се различава от структурата на страните от ЕС-15.

Съществените разлики са представени от данните по-долу. На този етап от анализа те могат да бъдат сведени до няколко разлики:

- 1) делът на общия данъчен доход в отношение към БВП в страните от ЕС-15 е по-висок,
- 2) по-голям е делът на косвените данъци (общо) в структурата на данъчните бюджетни приходи спрямо новите държави-членки,
- 3) в страните от ЕС-15 по-голям е делът на данъците върху доходите в структурата на данъчните бюджетни приходи, както е спрямо БВП,
- 4) сравнително близък е делът на вноските за социални осигуровки в съотношение към БВП, докато делът на общите данъчни бюджетни приходи е по-висок в новите държави-членки.

Разглеждайки въпросите за следващите области и процеси за хармонизация (уеднаквяване) на някои структурни елементи на ДДФЛ и изискванията на модерната и рационална данъчна система трябва да се вземат под внимание 4 равнища на анализа:

- 1) въздействието на подходното облагане върху разходите за труд – високите данъци увеличават разходите за труд,
- 2) от там произлиза съхранителната реакция на данъкоплатеца, чиито смисъл се свежда до опита да се прехвърли данъчната тежест на друг субект,
- 3) въпросът за прехвърлянето на данъците върху доходите изглежда по друг начин в случая на данъчното облагане на предприемача отколкото на работника. Примерно ръстът на разходите за труд предприемачът ще се опитва да прехвърли в производствени разходи и по-нататък в цената. Възможностите на предприемача в тази област зависят от вида на данъчното облагане на стоките, както и от състоянието

на пазара (конкуренцията), което се изразява в ценовата еластичност на търсенето. Шансовете за прехвърляне на данъчната тежест са толкова по-големи, колкото търсенето на дадена стока е по-малко еластично,

4) измерването на явлениято за прехвърлянето на данъчната тежест е затруднено дори в случая на затворена икономика, понеже ефектите от нарастващите данъци могат да бъдат разпределени например върху цени, непреки разходи за производствен труд, маржа на печалбата на предприемача. Тези трудности нарастват в отворената икономика, понеже механизмът за прехвърляне на данъчната тежест работи спрямо обществото (икономиката) на друга държава. В теоретичен смисъл данъчният дъмпинг означава, че чрез данъците се извършва преразпределение на социалните доходи между държавите.

Вземайки предвид **спецификата на данъка върху доходи на физическите лица** и определени общи въпроси за хармонизирането на данъците, Авторът смята, че по отношение на данъчното облагане на доходите на физическите лица може единствено да се очаква сближаване на системните решения, които са резултат на изравняването на нивото на развитие на отделните членове на Общността, както и подобряване на данъчната техника и разпространение на най-ефективните ѝ решения. **Анализът на данъчното право на Общността** позволява да се постави тезата, че хармонизацията на правилата за данъчното облагане на доходите на физическите лица е изключително трудна, почти невъзможна от гледна точка на историческите, политическите, социалните и техническите условия. Вземайки предвид съдебната практика на Съда на Европейския съюз, по отношение на физическите лица, тя се отнася предимно за приспадането на лични облекчения на физическите лица, които не пребивават в държави-членки на ЕС, както и приспадането на вноските, плащанията в пенсионни фондове, намиращи се извън ЕС. Съдебната практика на Съда на Европейския съюз не може да влияе на хармонизацията на правилата за данъчното облагане на доходите на физическите лица, понеже тези правила засягат единствено подоходното облагане на спестяванията и обмена на данъчна информация, а настъпващата и видима „тиха хармонизация“ е следствие от конкурентноспособността на националната данъчна система, а не на присъдите на Съда.

1.3. Цел на изследователската работа, ограничения на научните изследвания, обект и предмет на изследването

В работата са формулирани **две** основни цели. **Първата цел** на работата е да отговори на въпроса дали хармонизацията на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните на Европейския Съюз е възможна и целенасочена. **Втората цел** на тази работа е да идентифицира характеристиките, които модерната структура на данъка върху дохода на физическите лица трябва да има от гледна точка на конкурентноспособността на икономиката и реализирането на фискалните и нефискалните функции на данъчното облагане. Оценката на осъществимостта и целенасочеността на хармонизацията на тази форма на данъчно облагане **се ограничава до доходите на физическите лица неизвършващи стопанска дейност в краткосрочен и дългосрочен план.**

Предмет на изследването са правомерността, спецификата и особените характеристиките на структурата на данъка върху доходите на физическите лица, имайки предвид глобализационните процеси и микро- или макро-икономическите

предизвикателства по адрес на данъчната политика и про-конкуренетоспособността и про-социалния модел на данъка върху доходите на физическите лица.

Обект на изследването е данъка върху дохода на физическите лица неизвършващи стопанска дейност, имайки предвид неговата структура в данъчните системи на държавите от ЕС, предизвикателствата пред процеса за хармонизация, както и посоките на реформите и предлаганите промени в структурата на модерния данък върху дохода.

Така сформиранията цел на работата изисква да се извърши **сравнителен анализ на данъчните системи за данъка върху дохода на физическите лица в страните от Европейския съюз**, вземайки предвид спецификата, общите характеристики и разликите в структурата на данъка върху дохода в изследваните държави и региони, възможността и потенциалните насоки за хармонизация на тази форма на данъчно облагане.

1.4. Хипотези и научни въпроси

В рамките на анализа беше започнат опит за проверка на **две изследователски хипотези**. Първата хипотеза твърди, че: ***съществува икономическа, политическа и социална хармонизация на данъчното облагане на доходите на физическите лица неизвършващи стопанска дейност в страните от ЕС.***

Втората хипотеза е, че: ***има възможност за идентифициране на характеристиките, които трябва да притежава модерният данък върху дохода от гледна точка на такива критерии като: фискална ефективност, ниски разходи за събираемост на данъка, реализирането на правилата за данъчна справедливост и икономическа ефективност.***

Приема се, че проверката на установената изследователска хипотеза представлява предположение или догадка, която е станала временно разширена, и определя необходимостта от получаване на отговори на следващите **изследователски въпроси**:

1. Дали прекалено голямото различие в системите за данъчно облагане на доходите на физическите лица в държавите от ЕС представлява заплаха за функционирането на общия пазар?
2. Дали хармонизацията на данъчното облагане на доходите на физическите лица неизвършващи стопанска дейност има смисъл?
3. Какви са предимствата които ще получим благодарение на анализиранията хармонизация на формата за данъчно облагане и какви разходи ще понесем в случай на нейната липса?
4. Защо и по какъв начин различните социално-икономически условия са предопределили разнородността на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните от ЕС?
5. Какви източници на прилики могат да бъдат посочени при данъчното облагане на доходите на физическите лица в данъчните системи на държавите от ЕС, като се вземе предвид т.нар. „тиха хармонизация“ както и ролята на съдебната практика на Съда на Европейския съюз?
6. Как да се формулират критериите за рационалността на модела на данъчното облагане на дохода на физическите лица от гледна точка на правилата за

еквивалентност на обезщетенията, неутралитета на данъчната система и минимализирането на разходите по фискалния процес (*excess burden*)?

7. Как да се формулира разпределителната ефективност на данъчната система и преразпределителната справедливост по отношение на данъчното облагане на доходите на физическите лица?
8. Как да се определят критериите за рационализиране на данъчното облагане на доходите на физическите лица от гледна точка на фискалната функция и на стимулиращата функция?

Изборът на тема и формулирането на изследователските въпроси определиха следните обстоятелства:

На първо място: Данъчното облагане на доходите на физическите лица се е превърнало и е един от най-важните инструменти за преразпределение на доходите на населението, което позволява както прилагането на принципите за универсалност, справедливост (равноправие) и данъчно облагане на т.нар. чист доход (тези три принципа са изискванията поставяни пред сегашния данък върху дохода на физическите лица в страните от ЕС), както и стимулирането на желаното поведение в сферата на потреблението. Затова данъците върху доходите имат значително по-променливо влияние върху разпределението на дохода и имуществото, отколкото косвените данъци.

На второ място: Данъците върху дохода имат стабилизираща „вградена гъвкавост“. Това означава, че по време на рецесия спират спадането на глобалното търсене, а по време на експанзия спират неговото нарастване. Например прогресивното данъчно облагане на доходите на физическите лица по време на рецесия, когато намаляват приходите на населението, води до значително по-бързото (от гледна точка на прогресията) намаление на бюджетните притоци. Следователно във всички държави на ЕС, въпреки декларираната неутралност, нефискалните функции значително влияят на формата на структурата на ДДФЛ, което затруднява правната хармонизация на тази форма на данъчно облагане.

На трето място: Приема се, че разликите в сферата на правилата на данъчното облагане на преките данъци представляват значително по-малка заплаха за функционирането на общия пазар, понеже:

- Данъците върху дохода в чистата си форма не стимулират инвестирането и спестяването. Данъкът върху доходите натоварва както спестената данъчна част, така и разходната. За да се стимулира спестяването и/или инвестирането, е крайно необходимо въвеждането в структурата на данъчни облекчения и освобождаване от данък, признавани при извършването (увеличението) на инвестирането и/или предприемането на инвестиране.
- Данъците върху доходите в чистата си форма не оказват влияние върху избора на полезна продукция от гледна точка на социалната структура и подбора на производствените фактори, както и на прилагането на технология за опазване на околната среда. Постигането на тези цели също изисква прилагането на система за облекчения и данъчни освобождения.
- Данъците върху доходите не оказват влияние върху избора на полезна от социална гледна точка структура на потреблението. За изборът на правилната от социална гледна точка структура на потреблението, може да се говори единствено за данъкоплатците на данъка върху дохода на физическите лица.

Изглежда невъзможно въвеждането в структурата на освобождаване от данък и данъчни облекчения, които позволяват управлението на разходите на домакинствата. За този тип въздействия данъците върху доходите са малко полезни.

На четвърто място: Хармонизацията на данъка върху дохода е значително по-трудна от косвените данъци, както и от политическа, така и от техническа и правна гледна точка. Затова работата над тяхната хармонизация е започнала по-късно, продължила е по-дълго и е стигнала толкова далеч, така както било в случая на косвените данъци. Правните разпоредби на преките данъци са оставени в Европейския съюз на самите държави. Затова отделните страни-членки имат значително въздействие върху формирането на националните решения в тази област. Въпреки това, те са задължени да третират еднакво от данъчна гледна точка местните и чуждестранни лица.

Сравнително незначимият обхват на хармонизацията произлиза от няколко причини.

- Създавайки Римския Договор е смятано, че преките данъци нямат значително влияние върху функционирането на вътрешния пазар, което е довело до липса на конкретни разпоредби, отнасящи се до хармонизацията на преките данъци.
- Данъците върху дохода, като пряка форма на данъчното облагане са важен и ценен инструмент на фискалната политика на отделните държави, който влияе на социално-икономическия живот и е трудно политиците да се откажат от тази форма на данъчно въздействие.
- Напредъкът в сферата на хармонизацията предизвикват чувството на загуба на данъчен суверенитет и предизвикват втвърдяване на отношенията на държавите-членки.
- В страните от ЕС съществуват различни правила за възнаграждение на работниците, определяне на доходите от ренти и пенсии, както и формирането на приспаданите разходи и разходите за намаляване на основата за данъчно облагане.

На пето място: Въпреки липсата на директиви, уреждащи правилата за данъчно облагане на доходите на индивидуалните лица, тези правила се сформират автоматично, а тежестта се изравнява (т.нар. **тиха хармонизация**). Данъчната тежест се превръща във фактор за конкурентоспособността на отделните страни и поради това в държавите от ЕС настъпва понижаване на данъчните тежести. Наблюдавайки промените в данъчното право в страните от ЕС, е видимо, че правилата за данъчното облагане на доходите на физическите лица стават сходни, а данъчните тежести се изравняват автоматично в следствие на конкурентостта на данъчните системи на държавите-членки. Това означава интензивно използване на структурата на данъка върху дохода на физическите лица за реализирането на стимулиращи функции на данъчното облагане, а това значително ограничава възможността за хармонизация на структурата на данъка от индивидуалните доходи.

Като се вземе предвид процеса на европейската интеграция, както и договорните свободи, на територията на държавите от ЕС настъпва **процес на тиха хармонизация**. В резултат на този процес може да се обособят следните общи характеристики на структурата на данъка върху дохода на физическите лица (ДДФЛ) в страните от ЕС:

- Опирането на субекта на т.нар. правило за пребиваване (правило за ограниченото и неограниченото данъчно задължение)
- Преобладава концепцията за глобален доход – присъства общо данъчно облагане на всички доходи на данъкоплатеца, произлизащи от различни източници.
- Данъкът е прогресивен, специфичните решения се отнасят за различния брой данъчни ставки, видове скали, правила за формиране на прогресията и размера на минималните и максималните ставки.
- Във всички структури присъства сума освободена от данъчно облагане, като се вземат предвид в различна степен минималното равнище за издръжка и подлежащите на приспадане разходи.
- Данъчната тежест взема под внимание в по-малка или по-голяма степен семейното положение, платежоспособността чрез системата за данъчни облекчения и освобождавания.
- Също така има и различни данъчни облекчения и освобождавания от стимулиращ характер.

На шесто място: Въпреки липсата на директиви за хармонизация, могат да бъдат показани следните прилики на структурите на данъка върху дохода на физическите лица в страните на Общността:

- Данъкът се отнася за общия (глобален) доход на данъкоплатеца,
- Скалите имат прогресивен характер, с различен брой прагове и различни нива на минималната и максималната данъчна ставка,
- В повечето държави се прилага сума освободена от данъчно облагане,
- Данъчните тежести обикновено са адаптирани към нивото на инфлацията чрез автоматична система или полуавтоматична индексация или чрез смяна в данъчните прагове,
- Данъкът върху личните доходи отчита принципа на платежоспособността на данъкоплатеца чрез разнородна система за данъчни облекчения и освобождавания,
- Използвани са различни правила отнасящи се до данъчното облагане на доходите на семейството, приходи от продажба на недвижими имоти и движими вещи и капиталови приходи,
- Съществува разнородна система на разходите за приспадане на приходите в зависимост от начина на получаване на прихода,
- Не различава данъчната тежест от гледна точка на източниците на приходите, от които произлиза и нейното предназначение,
- Данък върху дохода включва данъчни преференции зависещи от начина на изразходване на доходите.

1.5. Методически предположения, критерии за анализ, методи за изследване

Като основен метод за изследване е използвана **индукцията**. Този метод се основава на извеждането на общи предположения или на определянето на достоверността на базата на емпирични анализи на вече потвърдени явления и процеси. Това е тип на правене на изводи на базата на специфични общи свойства на явлениято или предмета. Използването на този метод изисква приемането на

предположението, че само факти могат да бъдат основа за научно заключение. Тези факти са реално състояли се ситуации (икономически, социални, правни или организационни). Към индуктивните методи принадлежат различните видове правни актове, анализи, експертизи, статистически данни и научни документи, използвани в социалните изследвания.

Допълнително в работата са използвани два от общите изследователски метода, т.е. **аналитичния и синтетичния метод**, характеризиращи се с подробното обхващане на изследваната реалност. Анализът разглежда реалността като сбор от единични, подробни характеристики и събития. Процедурата според този изследователски метод се състои в разгъването на предмета на изследването (данъчното облагане на доходите на физическите лица) на части (елементи на данъчната техника) и на изследването на всяка една от тях поотделно или чрез откриването на компоненти на този предмет (възможността и целенасочеността на хармонизацията на данъчното облагане на доходите). Отрицателна характеристика на аналитичния метод е прекомерното излагане на подробностите (технически), които нерядко причиняват „загубата“ на целостта на изследвания предмет от ползрението. Това затруднява пълното и обективно опознаване на реалността, която е наистина сбор от независими частични елементи, а едновременно е съвкупност от тясно свързани помежду си части в органична цялост.

Синтетичният метод се състои от събирането и изваждането на инструменти и форми на данъчното облагане на доходите на физическите лица като цяло, целеви модел на ефективния и ефикасния инструмент на фискалната политика, но и на социалната политика. Този метод разглежда реалността като сбор от характеристики. Основава се на свързването на различните концепции (модели, форми, инструменти) в единични, а отделните части в цялост. Затова неговата реализация се основава на търсенето на общи характеристики на различните явления и събития, а след това ги събира в едно цяло. Следователно този синтетичен метод изследва и определя целостта на изследвания предмет.

Използвайки комплексния (хибридния) изследователски подход е била използвана също така наречената **триангулация на източниците на данни**, тоест сравняването на информацията на тема данъчното облагане на доходите на физическите лица произлизащи от различни данъчни системи, както и теоретична **триангулация** – опираща се на анализирането на получените данни през перспективата на много различни теоретични концепции на данъчната, както и на социалната политика.

Анализът и оценката на възможността за хармонизация на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните от Европейския съюз ще бъде извършен от гледна точка на **четири основни критерия**. Представяват следните:

- 1) оценка на икономическо-социалното значение (важност) на данъка върху доход на физическите лица от гледна точка на влиянието на потреблението, мобилността на работната ръка, предлагането на работа и предприемането на стопанска дейност.
- 2) оценка на въздействието на прякото данъчно облагане върху икономическия растеж, пазара на труда и икономическата политика (макроикономическа) на правителството.

- 3) обхвата на оригиналността и отличителността на решенията в сферата на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните от Европейския съюз.
- 4) оценка на влиянието на „тихата хармонизация“, като ефект от конкретността на националните данъчни системи и съдебната практика на Съда на Европейския съюз за уеднаквяване на структурни решения за данъчното облагане на доходите на физическите лица.

Като основни инструменти за провеждането на широко запланувания анализ и оценка на възможността за хармонизация на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните от Европейския съюз, ще послужат следните **изследователски методи**:

- a) сравнителният анализ на спецификата на данъчното облагане на доходите на физическите лица в страните от Европейския съюз, с особен акцент върху структурните елементи на тази форма на данъчно облагане;
- b) функционалният анализ, който е бил приложен с цел прихващането на причинно-следствените зависимости на изследваните явления и процеси, влияещи върху структурата на системата за натоварване на доходите на физическите лица и възможността за хармонизация на тази форма на данъчно облагане;
- c) изследователският метод в динамичен аспект е важен както за цялостния поглед върху системата за данъчно облагане на доходите на физическите лица, така и за оценката на темпа на настъпващата „тиха хармонизация“ и за появяването на оформящите се тенденции в развитието на този данък, в контекста на еволюцията на данъчните системи на страните в Европейския съюз;
- d) методът на статистичният анализ на изследваните проблеми и зависимости.

2. РАБОТНИ ОТНОШЕНИЯ С ПРОГРАМИ, ПЛАНОВЕ И НАУЧНИ ТЕМИ

Изследванията в тази научна дисертация са свързани с научните изследователски работи (задължителни и конферентни научни изследвания) на катедрата по Икономика в Бизнес Университета – National-Louis University в Нови Сонч в годините 2002-2012 на тема: „Данъчна конкурентоспособност“, „Хармонизация на преките данъци“, „Данъчните системи на страните от ЕС“. По време на тези изследвания авторът е организиран съвместно шест научни конференции в катедрата по Предприемачество и Управление в Бизнес Университета – National-Louis University в Нови Сонч, както и е публикувал 12 научни статии, от които 6 в следконферентни монографии. В периода 2010-2013 авторът е изследвал въпросите на спецификата на данъка върху дохода на физическите лица в рамките на четири проекта, реализирани в Института по Финансови изследвания и анализ, в Университета по Информационни технологии и Управление в Жешов. Резултат на проучванията е била презентация на изводите и анализите от изследването по време на международна научна конференция на тема: Социално-икономически проблеми на управлението в условия на трансформация (Варшава 2011), както и три международни конференции организирани в Литва (Вилнюс 2010, 2011 и 2013). В следствие на тези проучвания са

били публикувани пет научни статии и спечелването на наградата на Ректора и Канцлера на Университета по Информационни технологии и Управление в Жешов за постижения през 2011г. Темата на дисертацията е също тясно свързана с научно-изследователски субсидии, реализирани в рамките на Украинския Институт – Сътрудничество с Полша във Вница (Проект No 6 ICW_2009: „*Impact of economic crisis on the management of companies*” и No 7 ICW_2010: “*Some issues of personal income taxation*”). Резултатите от изследванията и анализите са били представени на две International scientific - practical conference in Vinnitsa (2010 и 2011) и публикувани в две научно-практични монографии (Vinnitsa 2009 и 2010). В допълнение дисертацията е тясно свързана с научно-изследователски субсидии (Project No 1/2012 KA_01), реализирани в рамките на International Institute for Economic and Social Research & Analyses (IESRA), „Kokse” Academy in Kazakhstan: “*New trends in public and social economy*”. Резултатите от изследването и анализа са били представени, публикувани в научно-практически монографии под редакцията на Томаш Воловиец, доц. Диана Исмаилова и проф. Юрий Карягин (Киев 2012).

3. ИНОВАЦИИ В ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИТЕ РЕЗУЛТАТИ.

Теоретичните твърдения, научните изводи, практическите предложения и препоръки направени от автора в тази дисертация водят до заключението, че хармонизацията на данъчното облагане на доходите на физическите лица неизвършващи стопанска дейност, въпреки че от правна гледна точка е възможна за по-дълъг период, то от икономическа и социална перспектива е доказана като неоснователна хармонизацията на тази форма на данъчно облагане. Следователно, **доказвайки тезата за липсата на целенасоченост и смисленост на хармонизацията и уеднаквяването на структурите на ДДФЛ**, теоретично-методологичните и практическите иновации на дисертацията се състоят в това, че:

1. Авторът е провел собствено проучване засягащо зависимостите между нивото на данъчната тежест (зависимостите на данъчните доходи на ДДФЛ и вноските за социални осигуровки в съотношение към средногодишния темп на ръст на БВП, изчислен в паритет към покупателната способност на глава от населението) и структурата на данъчната система, и темпа на икономическия ръст за 27-те страни от ЕС-15 в периода 1991-2012.
2. Изследванията показват еднозначно, че за кратък период от време е трудно да се докаже зависимост между намаляването данъчните ставки и темпа на ръст на БВП. А отрицателната корелация означава, че ръстът на БВП е толкова по-малък, колкото по-високо е нивото на пределните данъчни ставки. Получените корелационните коефициенти са статистически неоснователни, което значи че са толкова малки, че няма основание да се отхвърли хипотезата за съществуването на връзка между нивото на пределните данъчни ставки за кратък период от време. Тези резултати не позволяват да се потвърдят теоретичните постулати на школата за икономиката на предлагането. Поддръжниците на тази теза твърдят, че намалението на пределните данъчни ставки при данъка върху доходите води до намаляване на разходите за труд, повишаване на потреблението и производството, а оттам и преместване на кривата на глобалното търсене, така че точката на баланс на предлагането и търсенето да определи по-висок БВП и по-ниски цени. Това

действие би трябвало да доведе до икономически растеж и намаляване на инфлацията.

3. Освен самото въздействие на нивото на данъчната тежест върху икономическия растеж също бяха проведени анализ и проучване на структурата на бюджетните данъчни приходи (включително и квазиданъците). Това даде възможност да се отговори на въпроса за това как различните видове данъчни приходи се отразяват върху растежа на БВП. Анализирахме три данъчни групи. Първата се състои от данъци върху дохода (ДДФЛ, ЗКПО и капиталови данъчни печалби) втората група се състои от вноските за социални осигуровки и други производни на тези вноски, а третата група се състои от трудови доходи (включително ДДФЛ и социално застрахователни премии и производни). Отделянето на четвъртата група е било обосновано от факта, че социалните помощи могат да се финансират от общите данъци или на вноски извън бюджета под формата на данъчни тежести, принадлежащи към социалното осигуряване.
4. Анализирайки влиянието на дела на данъците върху дохода във фискалните приходи в темпа на растеж на БВП, авторът е получил коефициента на линейна корелация на Пиърсън при ниво $R_{XY} = 0,12$. Доказано е в работата, че не съществува статистически значима зависимост между дела на данъците върху дохода във фискалните приходи, а средногодишният темп на растежа на БВП. Подобни резултати авторът е получил при проучването на обсъжданата зависимост в годишното отношение за всяка определена година (с изключение на Холандия). Изследвайки силата и посоката на корелацията между ДДФЛ и ЗПО поотделно, и средният годишен размер на икономическия растеж се получават отново ирелевантни статистически зависимости. Получените коефициенти на корелация са съответно $R_{XY} = 0.05$ и $R_{XY} = 0.37$. Следователно делът на данъците върху дохода в структурата на бюджета на фискалните приходи, няма значително въздействие върху динамиката икономическия растеж (в краткосрочен и дългосрочен план).
5. Определяйки в своите изследвания силата и посоката на зависимостта между дела на вноските за социални осигуровки в общия размер на данъчните приходи, и средният годишен размер на растежа на БВП на глава от населението, авторът получава коефициент на линейна корелация $R_{XY} = - 0.44$. Този резултат доказва наличието на отрицателна зависимост между изследваните променливи. Силата на зависимостта не позволява да бъде разпозната като статистически значима, следователно тезата за негативното влияние на високата степен на натоварване от вноски за социални осигуровки върху икономическия растеж не може да бъде напълно потвърдена.
6. Съчетавайки проучванията в една група данъкът върху доходите на физическите лица и вноските за социални осигуровки, авторът е получил категория доходи от труд. Тези предимства са с взаимно допълващ се характер и представляват т.нар. данъчна тежест (tax wedge), т.е. разходите за труд (разликата между разходите за труд - за сметка на заплатите за предприемача, и нетното заплащане - на доходите от заплата), които са изключително важни за склонността на предприемачите да създават нови работни места. В допълнение, тези термини често са използвани като взаимнозаменяеми. Изследвайки обхвата между дела на отделните фискални налози в страните от ЕС, които се характеризират с най-високи и най-ниски нива, в дисертацията е доказано , че разпространението в страните от ЕС, процента на дела на ДДФЛ в общите данъчни приходи през 2012 г. възлизало на около 39%, а в

случая на вноските за социални осигуровки - 34%. В случай че общата данъчна тежест на доходите от труд обхващат е възлизал на около 21%, следователно основателно е изучаването на кумулативния ефект на налозите върху натоварващите разходи за труд за икономическия растеж.

7. Въз основа на данните по-долу, е получен коефициент на корелация $RXY = -0.55$, което означава, че съществува статистически значима отрицателна връзка между дела на тежестта на доходите от труд в данъчните приходи и ръст на БВП. Изчисленията на този основен коефициент на определяне показват, че средният темп на икономически растеж през разглеждания период се обяснява в 29% от случаите на данъчната тежест на доходите от труд в общия размер на данъчните приходи. Получените резултати позволяват да се направи изводът, че увеличението в средния дял на тежестта на заплатите в общите фискални приходи с 1% води до намаляване на БВП на глава от населението с 0.11%. Следователно може да се направи заключението, че по-високото ниво на тежест върху доходите от труд има отрицателно въздействие върху икономическия растеж. Високите разходи за труд влошават конкурентоспособността на националната икономика, увеличават тенденцията за преместване в сивата икономика и нарастване на безработицата, а това води до потискане на икономическия растеж .
8. Изследвайки взаимоотношенията (1991-2012 година) между средния годишен процент на безработица (зависима променлива), и средният дял на налозите дължими за доходите от труд, авторът доказва наличието на силна връзка, при заложено предположение, че закъснението на реакцията на процента на безработицата е три години. При това предположение, коефициентът на корелация е $RXY = 0.93$. Увеличението на средния дял от тежестта на заплатите (ДДФЛ и вноски) в общите фискални приходи на страните от ЕС с 1%, води до тригодишно закъснение на увеличението на процента на безработица с 1,46 %.
9. Проучванията сочат също така, че всяко увеличение на данъците и квази-данъците може да се отрази на намаляването на икономическия растеж. Изследванията показват, че най-голямо отрицателно въздействие върху икономическия растеж, и особено върху нивото на безработица, имат данъчните тежести които представляват т.нар. разходите за труд. Интересното е, че противно на общоприетото проучвания на общественото мнение показва никаква връзка между влиянието на данъците върху дохода тежест на икономиката и икономическия растеж.
10. Авторът доказва, че получените резултати не позволяват без подробни микроикономически анализи (процента на богатството на домакинствата, структурата на разходите на тези домакинства, еластичността на цената на търсенето и т.н.) да се излага аргумента, че колкото по-благоприятно от гледна точка на социално-икономическото благосъстояние да е нарастването в структурата на бюджетните данъчни приходи и притоците от непрякото данъчно облагане. Намаляването на тежестта на данъците върху дохода, изисква за запазването на неутралитета на притоците, да се увеличи тежестта на косвените данъци. Въпреки това, трябва да се има предвид, че това може да доведе до някои отрицателни последици.
 - **На първо място**, увеличението на ефективните данъчни ставки върху стоки и услуги може да доведе до неблагоприятното разпределение на производството към стоки с по-ниска ценова еластичност на търсенето. Това

би могло да бъде фактор, който отслабва икономическия растеж чрез намаляване на пазара за стоки от по-висок порядък, стимулиращи конкурентоспособността на икономиката.

- **На второ място**, причиненото от увеличението на ставките на косвените данъци увеличение на цените би могло да доведе до увеличение в инфлационните процеси. Ако настъпи увеличение на цените на потребителските стоки с ниска еластичност на търсенето, то ниската еластичност на търсенето няма да доведе до намаление на търсенето (или лек спад). Производителите ще увеличат цените, което ще причини мултиплицирана реакция на промените на другите цени.
- **На трето място** високите (увеличаващи се) ставки на косвените данъци чрез повишаване нивото на цените и ефектът от инфлацията причиняват намаляване на реалните доходи на населението, спад в търсенето, спад в производството, а оттам и забавяне на икономическия растеж.
- **На четвърто място** увеличението на цените, което е резултат от увеличението на косвените данъци поражда при по-дълъг период натиск върху увеличението заплатите за да не се отслаби глобалното търсене в икономиката. Това води до увеличение на разходите за заплати и разходите от други фактори на производството (доставчиците на тези фактори чрез увеличение на исканата цена компенсират разходите си, чрез изместване на данъчната тежест).
- **На пето място** увеличението на цените, което е резултат от увеличаването на тежестта на косвените данъци, води до увеличаване на количеството на парите в съответствие с уравнението за обмен на Ървинг Фишер. Това може да доведе до дисбаланс в паричната система.
- **На шесто място** косвените данъци обременявайки потребителските разходи отслабват доходите на бедните домакинства (по отношение на Новите държави-членки тези домакинства представляват 80 % от глобалното търсене), което означава нарушаване на принципа за равенство и справедливост при данъчното облагане.
- **На седмо място** увеличението на косвеното данъчно облагане на основните стоки, причинява увеличение на социалното разделение, чрез нарастване на икономическото неравенство в разпределението на националния доход, особено при условия на високия дял на разходите на домакинствата за основни стоки (явление, което е характерно за новите държави-членки, в съответствие със законите на Енгел).

11. В проучването доказах тезата за важните затруднения в хармонизирането на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС, отчасти поради различните системи за заплащане, различни структури на сумите неподлежащи на данъчно облагане и преди всичко, поради различните нива на заплати в ЕС, което пречи на рационалното и разумно хармонизиране на тази форма на данъчно облагане (това потвърждава тезата за невъзможността за хармонизиране на данъка върху доходите). Същевременно различен е начинът за финансиране на системите за социално осигуряване в страните от ЕС, което се отразява в структурата на трудовите разходите. Има страни, в които социално осигурителните вноски са малки, но са с високо съдържание на фискална тежест от данъците върху дохода (например в Дания) и обратното (напр. Словакия). Това пречи на хармонизирането

- на тази форма на данъчното облагане, тъй като ще се изисква едновременно и реформа на пенсионните системи и уеднаквяване на фискалната тежест създаващи т.нар. tax wedge (разходи за труд - данъци и вноски).
12. В допълнение, тезата за невъзможността на хармонизиране на данъка върху доходите се потвърждава от факта, че ДДФЛ е разнообразна структура, от гледна точка на ролята и значението му в собствените доходи на местното самоуправление на страни от ЕС. В някои страни местните самоуправления имат свои собствени данъци върху дохода, в други са дялове в притоците от ДДФЛ, предавани от централното правителство. Разнородни са привилегиите на местните данъчни власти и е различно нивото на таксите и правната структура на местния ДДФЛ. Опитът да се хармонизира тази форма на данъчното облагане би нарушило автономността на местните власти, и същевременно ще изисква цялостно уеднаквяване на източниците на приходи на местните власти във всички държави-членки на ЕС, което е невъзможно от правна гледна точка и силно неефективно от икономическа гледна точка (собствено проучване на автора). Същевременно ДДФЛ на местно ниво е важен инструмент за прилагането на стимулиращи и регулаторни функции на данъчното облагане.
 13. В проучването показах, че могат да бъдат отличени страните, в които най-важният местен данък е данъкът върху доходите. В тази група предимно се намират скандинавските страни (Дания, Швеция, Норвегия, Финландия) и Швейцария, въпреки че Хърватия и Белгия също изглежда са се запътили в тази посока, където увеличаващата се част на доходите идва от допълнителния данък върху доходите на местното самоуправление. Общинският ДДФЛ се появява и в Испания (най-вече на регионално ниво) и в Белгия. Притоците от данъка върху доходите често подсилват бюджетите на европейските местни самоуправления, но това е най-вече в резултат на дела, който самоуправленията имат в приходите от централните данъци. Те могат да попаднат в бюджета в размер, зависим от събраните суми в различни единици (напр. Полша, Украйна), или въз основа на алгоритъм, който разделя постъпленията, изчислени в цялата страна (които ги оприличават на тези дялове в зависимост от субсидията, пример за такава система е, напр. Унгария).
 14. В работата доказах, че въвеждането на плоския данък в значителен начин ще намали неговата преразпределителна и социална функция. Относно фискалната функция, нейната "ефективност", ще бъде в голяма степен зависима от това дали потенциалната реформата на ДДФЛ ще бъде част от една цялостна реформа на данъчната система. Ако реформата ще се отнася за цялата данъчна система и сектора на публичните финанси, това е възможност да се опрости конструкцията на ДДФЛ и "уплътняването" на цялата данъчна система. Тогава фискалната ефективност на ДДФЛ може да се увеличи.
 15. В глава IV на моята работа доказах, че много често обаче в дискусиите за прогресията и линейността на данъчното облагане на доходите може да се наблюдават някои значителни обърквания. Приема се фактът, че една ставка трябва да гарантира линейност, а развитието е свързано с наличието на множество данъчни ставки. Въпреки това, една ставка ще гарантира линейност само тогава, когато не е придружена от сума неподлежаща на данъчно облагане или от данъчни облекчения. Следователно при плоския данък имаме ситуация при която липсва квота неподлежаща на данъчно облагане и данъчни облекчения. Наличието на необлагаема сума прави така, че увеличението да съществува при

пропорционална данъчна ставка, тъй данъците върху доходите на по-бедните хора имат по-малко участие в сравнение с доходите на богатите хора. Така че, когато нараства стойността на облагаемия доход, ефективната данъчна ставка се доближава до една пропорционална данъчна ставка (в този случай, номиналната ставка). Този вид данък се нарича плосък данък (flat tax).

16. Анализирайки "справедливостта" на плоския данък, трябва да се вземе предвид връзката между структурата на бюджетните приходи от данъка, както и участието на отделните социални групи в създаването им. Това означава, че не трябва да се анализира данъка върху дохода отделно от косвените данъци (основно данъка добавен стойност за стоки и услуги - ДДС). Според закона, намаляващото потребление заедно с увеличаването на доходите намалява участието на потребителските разходи и повишава нивото на спестявания. Следователно плоският данък и поддържането на високи нива на косвени данъци ще причини дегресия в общата данъчна тежест и в увеличаването на доходите на данъкоплатците. Степента на това явление зависи от формирането на спестовността в доходната функция.
17. В работата си идентифицирах т.нар. постулат за минималната справедливост произлизащ също от следните аргументи в полза на прогресията:
 - За да се изравняват субективно данъчната тежест на данъкоплатците с ниски и високи доходи, данъкоплатците с ниски доходи трябва да се облагат с по-ниска обща ставка на общото данъчно облагане. Следователно данъкът върху доходите трябва да има по-ниска ставка от тази, която би се получила при естествената прогресия.
 - Данъкоплатците с нисък и среден доход формират по-голямата част от глобалното търсене (покупателна способност). Плоският данък води до преразпределението на дохода реализиран от данъчната система и се фокусира върху групата от данъкоплатци с ниски и средни доходи. Това означава, че за държавните услуги плащат точно тези данъкоплатци, което води до намаляване на доходната има сила, и следователно намалява склонността към потребление и спестявания. Това означава отслабване на стимулите за растеж на търсенето, което се отразява отрицателно на икономическата конюнктура.
 - Заплатите на данъкоплатците с ниски и средни доходи решават за разходите за труд (те формират основната част от работната сила). По-високото данъчно облагане на техните заплати при условията на плосък данък, вместо прогресивния данък, води до пренасочване на голяма част от данъчната тежест върху работодателите, които заради това трябва да увеличат нивото на brutните заплати.
 - Нарастването на предела на данъчната тежест на богатите данъкоплатци, не действа така демотивиращо за работа, както в случая на данъкоплатците с ниски и средни доходи.
 - В условията на по-висока данъчна ставка във високите доходни групи данъчните облекчения работят по-ефективно (често срещани в данъчните системи на страните от ЕС и от разнороден характер).
 - Прогресивният модел на данъчното облагане, повишаващ ставката за данъчно облагане на данъкоплатците, които пораждат излишък, е по-

малко вреден за икономиката като цяло, особено когато системата съдържа разнородни данъчни облекчения от стимулиращ характер.

- Привържениците на плоския данък подчертават силно стимулиращото му действие, като едновременно постулира ликвидирането на всякакви облекчения, включително стимулирането на инвестициите и спестяванията. Опитът на балтийските страни, както и на Словакия показва, че причините за високият темп на развитие в тези страни следва да бъдат потърсени точно в постоянно развиваната система за облекчения с инвестиционен характер.
- Въвеждането на плоския данък не е равносилно (напр. при новите държави-членки) на намаляването на степента на фискалната строгост. Високите ставки на плоския данък, широка данъчна основа и ограниченият обхват от данъчни облекчения може да предизвика (и предизвикват) пикове в участието на притоците от ДДФЛ в БВП. В резултат на това, не е настъпило значително намаляване на сивата икономика в тези страни. Освен това участието на сивата икономика през 90-те години в икономиките на балтийските държави е най-високо сред всички страни от Вишеградската група.
- Често прогресивната данъчна система е описвана като много сложна, а плоските данъци, както прости, ясни и с данъчни декларации големи колкото "пощенска картичка". Анализът на правилата на данъчното облагане на доходите на физическите лица в балтийските страни и Словакия показва, че дори там данъците не са толкова лесни, особено в ситуация на преброяване на разходите за приспадане и на основата на данъчното облагане.
- Плоският данък задълбочава диференциацията на доходите и може да доведе до социални неравенства, които могат да се видят ясно в Балтийските страни, където процента на Джини се е увеличили най-много.

18. В работата си доказвах, че данъците върху доходите на физическите лица не влияят на свободата на движение на хората и капиталите, така че тяхната хармонизация е нецелесъобразна от правна гледна точка. Изследванията показват, че на хармонизация могат да бъдат подложени някои аспекти на данъчното облагане, като например избягването на двойното данъчно облагане, облагането на доходите от спестявания, или въпроси, определящи общата данъчна основа и т.н. (работите са още в процес, но те не изглеждат необходими).

4. ПРАКТИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Практическото значение на получените резултати се състои в това, че теоретичните твърдения, резултатите и заключенията, представени в хода на изслушването, могат да лежат в основата на анализите за хармонизация, нейните форми и области както и нейната смисленост и целесъобразност с оглед на прякото данъчно облагане. Могат да бъдат използвани също така за дисертации за данъчната политика на държавата, както и бъдат адресирани до данъчните законодатели формиращи препоръки за същата структура на ДДФЛ, от гледна точка на

рационалността и икономическата ефективност, и от посоките на евентуалната хармонизация на тази форма на данъчно облагане, както и от определянето на посоката на реформите и предложените промени за структурата на ДДФЛ на нивото на страните-членки на ЕС. Научните и практическите постижения на автора са били използвани в сформирането на учебни програми за магистърски и докторски степени (нови предмети, основани на научните постижения на автора и нови специалности - Бизнес Университета - National-Louis University в Нови Сонч и University of Technology Management в Жешов), както и в научните изследвания на Institute for Economic and Social Research & Analyses (IESRA) in Kokshe Academy (Казахстан) и INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION in Vinitza. Същевременно, публикуваните от автора резултати от проучванията, практическите и теоретичните анализи в многобройни местни и чуждестранни масмедии, причиниха от една страна разпространението на знанията, което е довело до многобройни цитати в научни и практически работи в местната и чуждестранната литература.

5. ПРЕДСТАВЯНЕ И ОДОБРЕНИЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОУЧВАНЕТО И АНАЛИЗА ПРОВЕДЕНИ ПО ВРЕМЕ НА ИЗСЛУШВАНЕТО.

Основните тези на изслушването, които са били презентирани от автора по време на шестнадесет (16) национални и международни научно-практически конференции, семинари и симпозиуми, т.е. 3rd International Scientific Conference— “Whither Our Economies” (Vilnius 2013) „Whither Our Economies” October 24-25, Vilnius 2013; International Conference „Business and Management” (Vilnius 2010); Международната научна конференция "Социални и икономически проблеми на управлението при условия на трансформация" (Варшава 2011); IX научна конференция на младите учени и асистенти "Търговски и нетърговски организации за увеличаването на конкуренцията и на нарастващите изисквания на потребителите "(Нови Сонч 2010 г.); Научна конференция "Дилемите в оформянето на структурата на капитала в предприятието" (Миколайки 2009 г.); VII научна конференция на младите учени и асистенти, "Търговски и нетърговски организации за засилването на конкуренцията и нарастващите изисквания на потребителите" (Нови Сонч 2009 г.); Международна научна конференция "Регионите по време на финансовата криза" (Биелско-Бяла 2009); VI научна конференция на младите учени и асистенти "Търговски и нетърговски организации за засилването на конкуренцията и нарастващите изисквания на потребителите "(Нови Сонч 2008 г.); Международна научна конференция "Полша в еврозоната. Възможности и заплахи "(Миколайки 2008 г.); Международна научна конференция "Социалната икономика в Европа" (Вроцлав, 2008); II научна конференция "Сътрудничество. Съперничество - избрани проблеми в насочващата психология" (Нови Сонч - - Люблин 2008); IV Научна конференция на младите учени и асистенти "Търговски и нетърговски организации за засилването на конкуренцията и нарастващите изисквания на потребителите "(Нови Сонч 2006 г.); Международна научна конференция "Финансовите условия на регионалното развитие, след като Полша се присъедини към Европейския съюз" (Биелско-Бяла 2007 г.); II научна конференция на младите учени и асистенти "Търговски и нетърговски организации за засилването на конкуренцията и нарастващите изисквания на потребителите "(Тарнов-Нови Сонч 2004 г.); Научна конференция "Развитие на конкурентоспособността на полската икономика в навечерието на интеграцията с Европейския съюз" (Шчечин

2003). Допълнително тезите на дисертацията са представени по време на две международни научни - практически конференции, обобщаващи проекта № 6 ICW_2009 "Влияние на икономическата криза върху управлението на фирми" и проект № 7 ICW_2010 "Някои въпроси, свързани с облагането на личните доходи" (INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION in Vinnitsa 2010 i 2011).

6. ПУБЛИКАЦИИ

Включените в изслушването резултати от научните изследвания и анализи авторът е публикувал в 66 научни статии, с общ обем от 160,5 издателски страници, включващи монографии с обем от 60 издателски страници, раздели в монографиите в 40 издателски страници, както и научни статии и конферентни материали в размер на 60,5 издателски страници.

7. СЪДЪРЖАНИЕ И ПОДРОБНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАЗДЕЛИТЕ

Въведение

Въведението съдържа описание на методологията на изследването, хипотези и изследователски въпроси. В него е представен поводът за избор на темата и критериите за анализа. Също така е представено подробно описание на разделите заедно с обобщение и практическите изводи, изведени в резултат на проведените анализи в съответните раздели.

Първа част от работата. Ролята и значението на подоходния данък за физически лица, в микро и макроикономически аспект

В първи раздел е охарактеризиран **типът на данъците върху доходите**, както и тяхната специфика, от гледна точка на ролята и значението на облагането на доходите в микро и макроикономически аспект. В раздела по научен способ са показани отношенията, връзките, особеностите и проблеми на обединяване облагането на доходите на физически и юридически лица. Извършена е идентификация на аргументите, които показват необходимостта от специалното облагане на доходите на юридическите лица (СИТ), с подробно отчитане на процеса на намаляване на пречките пред избора на правна форма на извършване на стопанска дейност (дружества срещу физически лица) както и липсата на възможност- по отношение на юридическите лица- използване на елементи на персонализация, тоест привеждане на конструкцията му към индивидуалните черти на данъкоплатеца.

Доказано е, че юридическите лица имат по-висока **платежоспособност**, тъй като концентрацията на капитала дава възможност за увеличаване размера на дейността, постигане на по-големи ползи и подобряване на конкурентната си позиция в сравнение със стопанските субекти на физическите лица, както и че юридическите лица (фирмите) не са задължени да прехвърлят имуществото в случай на смърт на собственика, което увеличава способността им за придобиване на доходи (данъчна).

В този раздел са отбелязани също принципите на ограниченото и неограничено данъчно задължение, като съществен елемент, определящ данъчните задължения за данък върху доходите в страните от ЕС. Разгледани са : принципите на **постоянно пребиваване /резидент/ и източник на дохода, ограничено и неограничено задължение за данъчно облагане, двойно пребиваване, както и критериите за пребиваване за данъчни цели.**

На анализ е подложен също въпросът за ролята и значението на данъците върху доходите във връзка с реализираната финансова политика. Разделът показва, че финансовата политика на страната изпълнява определени цели в три насоки: стабилизация на икономиката, разпределение и преразпределение на доходите. Реализирането на държавната финансова политика в тези три области дава основата за различаване на трите функции на държавната финансова политика: стабилизираща, разпределителна и преразпределителна. Реализирането на изброените функции се извършва чрез използване на определени инструменти на фискалната и монетарна политика. От гледна точка на облагане на доходите, фискалната политика е основен инструмент за изпълнение на поставени икономически и обществени цели. Тези цели имат свое отражение в структурата на данъчната система както при определяне вида и размера на данъците натоварващи определени категории данъкоплатци (в това число данъци върху доходите, както и чрез определяне на подробни правила за системата на данъците – определяне обхвата на субектите и обектите, данъчна основа, начин на изчисляване, данъчни ставки и скали, както и система за облекчения и освобождаване от данъци (в редки случаи увеличаване на данъците).

Представено е влиянието на подоходните данъци върху стабилизиращата и стимулиращата функция на финансовата политика. В този раздел е доказано, че стабилизиращата функция на държавните финанси обхваща дейности, които между другото имат за цел постигане и запазване на сравнително висок темп на икономически ръст при едновременно ограничаване на негативни явления, напр. висок процент на безработица и инфлация, смекчаване на колебанията на цикъла на конюнктурата, стабилизиране на паричния пазар, какво и възможно най-ефективно използване на производствени показатели. Задача на инструментите на фискалната политика е да доведе до намаление на амплитудата/отклонението на колебанията на цикъла на конюнктурата чрез използване на данъците и обществените разходи, или възпиране на икономическата експанзия в случай на прекалено голям ръст и стимулиране на икономическата активност в случай на отслабване на конюнктурата. Основният инструмент на тази политика са данъците, чието действие се състои в намаляване нивото на доходите и намаляване разходите на частните лица за лични нужди, и влиянието им върху нивото на производството, инвестициите и заетостта в икономиката.

Представена е и ролята на данъците върху доходите в изпълнение на разпределителната и преразпределителната функции на данъчната политика. Проведено в тази глава изследване потвърждава, че следствие от фискалните функции на данъчното облагане е прякото въздействие върху разпределението на запасите в икономиката, тъй като заедно с плащането на данъка се осъществява окончателен обмен на доходите между данъкоплатеца и държавата. Фискалната функция на данъците върху доходите винаги остава свързана с разпределянето на ресурси, тъй

като тя намалява доходите на домакинствата и бизнеса, което ограничава способността им да инвестират, консумират и спестяват. Разпределителните ефекти на данъците върху дохода могат да варират и зависят от фактори като размер на данъчните ставки, данъчни скали, предмета на облагане и данъчната основа, обхвата и мащаба на данъчните облекчения и изключения, начин на разпределение на данъчната тежест и начина и режима на събирането на данъци. Данъците върху доходите също са важна социална категория, а поради своята непосредственост и персонализация на данъчното облагане, някои икономически цели изпълнявани посредством данъците върху доходите, може да са изправени пред социални бариери, изразени в социални вълнения, съпътстващи например повишаване на нивото на тежестта, или промяна на някои елементи от структурата на данъка. Действителното преразпределение се осъществява едва тогава, когато за съответните цели се изразходват средства от бюджета. Този подход е спорен и е трудно да се съгласим с него. Като се има предвид целия набор от инструменти, като например данъчни облекчения, прогресивна данъчна система, с които разполага данъчната политика, тя може да структурира данъците така, че ако е необходимо, да са ниски за някои категории данъкоплатци, и високи за други. По този начин, държавата може да преследва целите поставени пред фискалната политика, или като цяло пред икономическата политика. Проблем може да бъде отговорът на въпроса дали данъците върху доходите изпълняват функцията на преразпределение на доходите между отделните групи данъкоплатци и каква е цената на данъчната функция. Данъчното облагане намалява нетния доход, така че може да намали доходите на богатите групи данъкоплатци. При което данъците върху доходите, дори и най-прогресивните, няма да увеличат приходите на бедните групи или тези със средни доходи. Подобен проблем възниква по отношение на данъчните облекчения, като инструмент за преразпределение на доходите. В случай на намаляване на данък върху доходите, ще се увеличи нетният доход на всеки данъкоплатец (данъкоплатците), но този ефект ще бъде по-полезен за богатите данъкоплатци, защото в техния случай се облага относително по-голяма част от дохода. Увеличаването на необлагаемия доход ще даде същата абсолютна сума в полза на всички данъкоплатци, разположени над новия данъчен праг. Такива действия ще донесат относително по-малка полза за заможните групи от данъкоплатците.

Също така са разгледани **пазарните реакции на субектите на данъка върху доходите, включително данък върху капиталовите печалби**. Анализирано е въздействието на данъка върху доходите върху търсенето и предлагането, спестяванията и инвестициите. В анализа е отчетен ефекта на заместване и доходност – изследван е реалния процент на възвръщаемост на спестяванията след данъчно облагане с отчитане предлагането на спестявания. Представено е значението на данъчното облагане в оформянето на системата за социално осигуряване и предлагане на спестявания. Представено е влиянието на подходящите данъци върху пазара на труда и мобилността на работната сила, както и значението на данъците върху дохода при формирането на управленски решения. Всички тези анализи са с висока практическа стойност за фискалната политика.

Важен елемент от анализа са собствени изследвания върху зависимостите между нивото на фиска (съотношението на данъчните приходи от доходи на физическите лица и осигурителни вноски към средния годишен темп на нарастване на БВП, изчислен в паритет на покупателната способност на глава от населението) и структурата на данъчната система и икономическия растеж за 27 страни от ЕС-15 през

периода 1991-2012. Проучванията показват ясно, че в краткосрочен план е трудно да се докаже зависимостта между намаляването на данъчните ставки и ръста на БВП. Отрицателна корелация означава, че растежът на БВП е толкова по-малък, колкото е по-високо нивото на пределните данъчни ставки. Получените корелационни коефициенти са **статистически незначими**, тоест толкова малки, че няма основание да се отхвърли хипотезата за наличие на връзка между нивото на пределните данъчни ставки в един кратък период от време. Тези резултати не позволяват да се потвърдят теоретични постулати на **икономическата школа на предлагането**.

Освен влиянието на нивото на фиска върху икономическия растеж **се извърши анализ и проучване на структурата на данъчните приходи в бюджета** (включително квази-данъци). Това даде възможност да се отговори на въпроса за това как различните видове данъчни приходи се отразяват върху растежа на БВП. Анализирани са три групи данъци. В първата са данъци върху доходите (ДДФЛ, ЗКПО и данъци върху капиталови печалби), втората са вноските за социално осигуряване и производни на тези вноски и трета - трудови доходи (включително и ДДФЛ и социално-осигурителни вноски и производните на вноските. Разделяне на четвърта група е било оправдано от факта, че социални помощи могат да се финансират от общите данъци или вноски извън бюджета под формата на тежести причислявани към социални осигуровки.

Анализирайки **влиянието на дела на данъците върху дохода във фискалните приходи върху темпа на растеж на БВП**, авторът е получил коефициент на корелация на Пиърсън $RXY = 0,12$. Доказано е в работата, че няма статистически значима корелация между дела на данъците върху дохода във фискалните приходи и средният годишен темп на растеж на БВП. Подобни резултати авторът е получил за разглежданата зависимост на годишна база за отделни години (с изключение на Холандия). При разглеждането на силата и посоката на корелацията между ДДФЛ и ЗКПО отделно, и средният годишен ръст на икономическия растеж също така се получава статистически незначима връзка. Получените корелационни коефициенти са съответно $RXY = 0.05$ и $RXY = 0.37$. Така делът на данъците върху дохода в структурата на бюджета на фискалните приходи, няма значително въздействие върху икономическия растеж (в краткосрочен и дългосрочен план). Определянето в своите изследвания на силата и посоката на връзката между дела на социалните вноски в общите данъчни постъпления и средният годишен темп на растеж на БВП на глава от населението, авторът получава коефициент на корелация на $RXY = - 0.44$. Този резултат доказва наличието на отрицателна връзка между променливите. Силата на зависимост не позволява да бъде разпозната като статистически значима, като по този начин тезата на негативното влияние на висока степен на тежест на социални осигуровки върху икономическия растеж не може да бъде напълно потвърдена.

Обединявайки в една група данъка върху доходите на физическите лица и осигурителните вноски, авторът получава категорията доходи дължими за труд. Тези ползи са взаимно допълващи се и представляват **т.нар. данъчна тежест (tax wedge)**, т.е. разходите за труд (разликата между цената на труда - за сметка на заплатите за предприемача, и нетното заплащане - на доходите и заплатите), и изключително важни за склонността на предприемачите да създават нови работни места. В допълнение, тези термини често се използват взаимозаменяемо. Изследването разликите между дела на фискалните налози в страните от ЕС, които се характеризират с най-високите и най-ниските нива, в работата е доказано, че в страните от ЕС, разликите в показателят дял на ДДФЛ в общите данъчни приходи през 2012 г. възлиза на около 39%, а по

отношение на вноските за социално осигуряване 34%. Относно общата тежест на трудовите доходи, разликата е около 21%, така че е разумно да се изследва кумулативния ефект от налози, дължими разходи за труд за икономическия растеж.

Въз основа на тези данни е получен коефициент на корелация $r_{xy} = -0,55$, който означава наличие на съществена статистическа отрицателна зависимост между дела на данъчната тежест от трудови доходи в приходите на фиска и темпа на растеж на БВП. Изчисленият на тази база коефициент на определеност дава информация, че средният темп на икономически ръст в изследваните години е определен е в 29% посредством дела на данъците от трудови доходи в общия фискален приход. Получените резултати дават възможност да се твърди, че средният ръст на дела на данъците върху труд в общия фискален доход с 1% води до намаляване на БВП на глава от населението с 0.11%. Може следователно да се твърди, че високото ниво на данъчни задължения върху трудови доходи влияе негативно на ръста на икономиката. Високите разходи за труд влошават конкурентоспособността на националната икономика, увеличават склонността за преминаване в сивия сектор и ръст на безработицата, а последствията възпират икономическия растеж.

Изследвайки връзката (периода 1991-2012 година) между средногодишното ниво на безработица (зависима променлива) и средния дял на данъчната тежест от трудови доходи се забелязва силна зависимост, приемайки тригодишно забавяне реакцията на степента на безработицата. При това допускане, коефициента на корелация е $r_{xy} = 0,93$. Увеличението на средния дял на тежестта върху заплатите (ДДФЛ и вноски) в общия размер на фискалния доход в страните от ЕС с 1%, предизвиква след три години увеличението на средното равнище на безработица от 1.46%. Проучванията сочат също така, че всяко увеличение на данъците и квази-данъците може да предизвика спад в икономическия растеж. Изследванията показват, че най-силно отрицателно въздействие върху икономическия растеж, особено върху нивото на безработица оказва данъчната тежест на разходи за труд. Интересното е, че противно на общоприетото мнение, проучването не показва никаква корелационна зависимост между данъчната тежест върху икономиката и икономическия растеж.

В този раздел е показано, че получените резултати от изследването не позволяват без подробен микро-икономически анализ (нивото на заможност на домакинствата, структурата на разходите им, ценовата еластичност на търсенето и т.н.) за приемане на тезата, че е по-добре от гледна точка на общественно-икономическото благосъстояние да се увеличи делът на непреките данъци в бюджетните приходи. Понижаване на данък общ доход изисква повишаване на непреките данъци, за запазване на равновесието. Трябва да се даваме сметка, че това може да доведе до съществени негативни икономически и обществени последици.

Доказано е, че оценката на влиянието на данъците върху доходите върху поведението на данъкоплатците, а чрез това и на икономическия растеж изисква отчитането на всички външни фактори, в които данъците са съществен елемент, но не са елемент самостоятелно функциониращ и определящ икономическия растеж.

Характерна черта на външните фактори е също това, че те могат да действат възпиращо или стимулиращо върху икономическия растеж, и едновременно не зависят от волята на данъкоплатците.

Външните фактори могат да бъдат разделени както следва:

1. Състояние на пазара (цени и валутни курсове, състояние и степен на конкуренция, пречки при плащания, състояние на конюнктурата и т.н.)

2. Обществена и материална инфраструктура (банкова и застрахователна система, образование, корупция, състояние на администрацията и съдебната система и т.н.)
3. Фискална и парична политика на държавата (мота, обществена помощ, ниво на бюджетния дефицит, лихвен процент, данъци и данъчни облекчения и т.н.)
4. Регулаторно и административно въздействие от страна на държавата.

Втора част от работата. Икономически аспекти на прогресивното и пропорционално облагане на доходите.

Във втората глава е направен цялостен, многопластов и теоретичен анализ на връзката между данъка върху доходите на физически лица, както и на принципа на справедливостта, като се вземе предвид ефективността на освобождаване от данъци и данъчни облекчения. Също така представи подробен теоретичен анализ на ролята на държавата в икономиката и тълкуването на връзката между икономическата ефективност и социалната справедливост. Тези изследвания са подкрепени с анализ на законността на данъчното облагане. Проведените изследвания позволиха да се формулират теоретични изисквания към съвременната конструкция на данъчното облагане, с отчитане на принципа на равнопоставеност, всеобхватност, справедливост и реализация на извънфискалните функции на данъчното облагане. Анализирани са също така концепцията за линейния данък, с оценка на неговите преимущества и недостатъци, както и икономическата и преразпределителна ефективност.

В раздела е формулиран, на базата на теоретични изследвания, принципа на данъчната справедливост, реализиращ т.нар. обективна и субективна справедливост.

Първо, справедливото данъчно облагане е актуален проблем както на данъчната теория, така и на практиката на данъчното право, предизвикващ спорове и досега. Анализирайки данъчната справедливост, данъчната теория приема етичната норма на поведение.

Второ, терминът справедливост е допълнително оценяван като отнасящ се към стойности, които се приемат аксиоматично като добри. Предмет на така приетата справедливост е винаги конкретна система на обществени отношения и съответни регулативни норми за нейното въвеждане.

Предпочитат се различни критерии за справедливо разпределение:

- 1) еднакво за всички,
- 2) всекиму според заслугите,
- 3) всекиму според неговите действия,
- 4) всекиму според потребностите,
- 5) всекиму според общественото положение,
- 6) всекиму според това, което позволява законът.

Анализът на тези критерии за разпределение показва, че те по принцип са несъвместими. В такъв случай има три възможни изхода:

- Или тези концепции нямат нищо общо помежду си и неправилно се формулират по един и същи начин,
- Или не може да се определи като справедлива нито една от тях,
- Или следва да се признае, че нито една от тях не е правилна.

Изборът на задължаващия модел зависи в голяма степен от разпределението на обществените, политически сили или съществуващата практика.

Трето, в правораздаването етичната норма за данъчно облагане предизвиква два вида усложнения, поради липса на доверие към идеята за справедливост както от законодателя, така и от данъкоплатеца. Недоверието на законодателя произтича от опасенията му за възможност от свързване между справедливост и ефективно фискално данъчно облагане. Опасенията на данъкоплатците са в резултат на разбирането, че често пъти законодателят, позовавайки се на цената на справедливостта, извършва промени в данъчната система (или реформа), която отрича нейния смисъл. Оттук важен елемент на всички реформи е принципът за получаване на обществена подкрепа за тези промени. Опитите за постигане на справедливо данъчно облагане никога не са били осъществени поради това, че не могат да се съгласуват интересите на държавата (общественото благосъстояние) и интереса на данъкоплатеца (личното благосъстояние).

Четвърто, понятието справедливост трябва да бъде разглеждано в контекста на разрешаване на конфликтите между интересите на различни обществени, професионални и политически групи. Това разбиране на законодателя, въпреки противопоставяне на интересите определя, че юридическите решения са били и са различни (напр. с балансовото право), фрагментирани (промени в конструкцията на отделни данъци, без цялостна промяна на данъчната система) или санкциониращи интересите на различни лобита (облекчения и освобождаване от данъци).

Пето, може да се забележи недоверието между представителите на данъчната теория и законодателя (властта) който взема решения за данъчното облагане, което води до това, че законодателят приема теорията като възможност за незабавна реализация на правилата.

Шесто, задължителността различава данъка от доброволните вноски. Отношенията между данъкоплатеца и органа, упълномощен за налагане на данъци, е отношение на подчинение. Данъчното задължение може да бъде реализирано чрез наказание.

Седмо, данъкоплатците често и в различни ситуации се позовават на данъчната справедливост, водеща до намаляване или отпадане на данъчното задължение.

Осмо, съвременен приет е мнението, че справедливо разпределение на данъчната тежест е такова, което взема под внимание платежоспособността на данъкоплатеца, тоест напасване на данъчната тежест към индивидуалната икономическа (и неикономическа) ситуация на данъкоплатеца. Приемането на такова становище се свързва с различаването на хоризонталната и вертикална данъчна справедливост. Винаги обаче се появява проблемът за претегляне на фискалната тежест на поредните прогресивни нива.

Ако става дума за обективна справедливост, потвърдено е:

- 1) приема се становището, че справедливите данъци имат общ характер, тоест не подлежат на договаряне или индивидуално определяне;
- 2) изискването за данъчна справедливост изключва възможността за данъчни облекчения за елита;
- 3) справедливата данъчна система не зависи от юридически пропуски;
- 4) непреките данъци, включени в цената на стоките и услугите са несправедливи данъци, водещи до данъчна регресия за по-заможните данъкоплатци (по-скоро от обективна, отколкото от субективна гледна точка);

5) проблемът за данъчната справедливост трябва да се разглежда не само в отделните случаи, а по отношение на цялата данъчна система.

Доказано е, че основните причини за въвеждане на данъчни облекчения са: Високите данъчни ставки, техническа сложност на принципите за данъчно облагане, разделението между законодателен и изпълнителен орган в държавата, както и традицията и политическата система. Парламентите си дават сметка по принцип за съществуването на много възможности, благодарение на които високите данъчни ставки не са приложими, но едновременно изпълнителните органи не притежават достатъчно правомощия да променят статуквото. Много поводи за данъчни облекчения и освобождаване възникват от приложението на данъчното право. Те нямат голямо значение върху приходите на публичните финанси, но влияят значително върху индивидуалните доходи и доходите на обществените групи.

В този раздел се доказва, че данъкът върху дохода- чрез своите предимства- в по-широк смисъл реализира принципа за справедливо данъчно облагане, защото:

- 1) като форма на облагане директно на дохода или прихода на данъкоплатеца е по-трудно за прехвърляне на данъчните задължения;
- 2) посредством облагането на доходите по-лесно се определя финансовата политик, като се вземе пред вид начина и силата на въздействие на данъците на определени данъкоплатци;
- 3) данъците върху доходите имат относителна издръжливост на икономически кризи, изразяваща се в стабилност на данъчните бюджетни приходи;
- 4) данъците върху доходите са еластични по отношение на законовите регулации, чрез влияние на промените на данъчните ставки, свързани с ефективността на събиране на данъци;
- 5) данъците върху доходите пряко натоварват източника на доходи или приходи, което дава възможност за предварително определяне на съответните данъчни ставки- тоест справедлив начин на облагане, отчитащ обществените и икономически аспекти на облагането, в т.ч. принципа на данъчната платежоспособност;
- 6) Характеризират се с приспособяването на данъчната тежест към индивидуалните данъчни възможности на данъкоплатеца (персонализация на данъка) чрез прилагане на различни намаления, увеличения, облекчения и освобождаване, в т.ч. нулеви ставки, или освободени от данъци квоти, както и различни разходи за получаване на приходите;
- 7) Виждането за задачата за икономичност на данъчното облагане на субекта – начинът за определяне на дохода чрез съпоставяне на признати и непризнати разходи и приходи дават възможност на законодателя да формира ефективна данъчна политика.

От проведените изследвания могат да се направят следните изводи:

1. Спорът за справедливото данъчно облагане е спор за материални интереси на държавата и данъкоплатеца. В общото разбиране на данъкоплатците, справедлив е данъкът, платен от другите.
2. Принципните спорове и различия и практиката на законодателя показват, че няма възможност да се създаде идеята за справедливост в идеален и сигурен вариант.

Множеството варианти на тема данъчна справедливост позволяват да се каже, че формулираните концепции за справедливост ще се променят във времето.

3. Данъчната справедливост най-добре изразяват принципите за равнопоставеност и всеобхватност на данъчните задължения. Тези принципи са спорни, тъй като изискват търсене на характерни черти, които да бъдат основа за еднакво третиране в ситуация на различни данъчни задължения.
4. Не може да се говори за справедливо данъчно облагане без изискването за едновременно спазване на еднаквостта и всеобхватността на облагането.
5. Принципът на данъчна платежоспособност като „мярка“ за данъчна справедливост не е в доктрината – въпреки различните мнения е приет. Остава проблемът за приемането ѝ от данъчната система. За това решава Парламентът в демократичните държави. За политиците е трудно да отрекат факта, че трябва да се раздели данъчната тежест от данъчната платежоспособност. Затова политиците често завоалират своите реални действия чрез вербално одобрение на принципа за платежоспособност и се позовават на това при създаване на данъчни регулации, без прецизиране в текста на закона.
6. При създаване на рационална (или при реформирането) на данъчната система, законодателят трябва да вземе пред вид такива правила, че принципът на фискалната ефективност да съответства на принципа на данъчната справедливост. Принципът на фискална еквивалентност (равен на финансова жертва), не може да представлява нито теоретично, нито практическа основа за формирането на данъчната система. Той трябва да бъде заменен с принципа на възможността за плащане, който поради своята универсалност и качества, съчетава справедливост и ефективност на данъчно облагане, и по този начин може да бъде предпоставка за формирането на правната структура на преките данъци.
7. В аналитичния подход към принципа на справедливото данъчно облагане се сблъскваме с проблема за приемане или отхвърляне на мащаба на неравенството. Данъчната система може да коригира пропорциите на първичното разпределение на националния доход, ако това разделение се счита за несправедливо. Инструмент за постигане на тази цел ще бъдат прогресивните данъци, особено на доходите, но има два основни въпроса:

Кой може да решава това, дали данъчна тежест и разпределението на доходите са справедливи или несправедливи?

До каква степен може да бъде толерирана разликата в доходите преди и след облагане?

8. Данъчното законодателство се свързва със законодателния процес. Не може да се спазва принципа на платежоспособност, ако двата основни елемента: размера на данъка и прогресивната данъчна скала не са свързани с изискванията, поставени от този принцип.
9. Определяне границите на облагане има съществено влияние, както теоретично, така и практично. Данъчната политика мъдро преодолява прекомерното натоварване с данъци, ако цялата данъчна система се подчинява на директивата за запазване на източниците на данъци.

10. Данъците върху доходите на физическите лица се считат за най-справедливия инструмент за облагане на гражданите поради възможността за индивидуализация на данъчната основа и с отчитане на всички икономически и обществени условия. Те се изразяват преди всичко в системата от облекчения, освобождаване и приспадане, освободени от данъци квоти и данъчни прагове, отчитайки разходите за получаване на приходи или идентифициране на данъчния субект.

В този раздел доказвам, че най-много противоречия и съмнения буди интерпретацията на принципа за справедливост и икономическата ефективност на данъчната система, която в голяма степен зависи от ролята на държавата в икономиката. В областта на принципа за справедливост се разглеждат следните проблеми:

- Не следва да се изискват жертви от хората, които живеят в бедност;
- За по-справедливо се приема прякото данъчно облагане главно поради трудното му прехвърляне, непосредственост, индивидуална данъчна тежест и персонализация на размера на данъчното облагане;
- Всеобхватността, голямата фискална значимост и обхващане чрез косвени данъци на основните потребителски стоки означава необходимост от такова определяне на елементите на данъчното законодателство, за да се достигне до прогресивност на цялата данъчна система, реализирайки принципа за съвместяване на нивото на данъчно облагане с възможностите на данъкоплатеца;
- Прогресивността на цялата данъчна система не се третира като прогресивност на отделните данъци. Ако косвените данъци са регресивни и данъкът за юридическите лица (ЗКПО) е пропорционален, то този за физическите лица трябва да е прогресивен.

Важен елемент, анализиран във втората част на изследването е концепцията за **линейния данък**.

Изследването еднозначно показва, че въвеждането на линейния данък значително намалява неговата преразпределителна и обществена функция. По отношение на фискалната функция, нейната ефективност в голяма степен зависи от това, дали потенциалната реформа на ДДФЛ ще бъде част от комплексната реформа на данъчната система. Ако реформата се отнася за цялата данъчна система и сектора на обществените финанси, то тогава има възможност за опростяване на ДДФЛ и „уплътняване“ на цялата данъчна система. Тогава фискалната ефективност на ДДФЛ може да нарасне. В раздел IV от работата доказвам, че твърде често в дискусиите за прогресия и линейност на данъчното облагане може да се констатира съществено объркване. Приема се, че една данъчна ставка трябва да осигури линейност, а прогресията е свързана с няколко данъчни ставки. Една данъчна ставка осигурява линейност само тогава, когато не е свързана с освободена от данъци квота или данъчни облекчения.

Тоест, линейният данък е само тогава, когато няма освободена от данъци квота или данъчни облекчения. Наличието на освободена квота доказва, че прогресията съществува при пропорционална данъчна ставка, тъй като данъците върху доходите на по-бедните граждани имат по-малък дял от тези на богатите граждани. По такъв начин с нарастване стойността на дохода за облагане, ефективната данъчна ставка се

доближава до една от пропорционалните данъчни ставки (в този случай до номиналната ставка). Точно такъв данък се определя като плосък данък (flat tax). При плоския данък има една ставка, която се съпътства от данъчна прогресия, вследствие на изваждането на свободната квота от дохода. При линейния данък е изключено да съществува такава квота, което прави невъзможно използването на прогресия. Често в ежедневието може да се срещне грешното определение на данък с една ставка и освободена квота като линеен данък, като всъщност става дума за **плосък данък**. В разработките за ДДФЛ от гледна точка на последствията за обществото, най-важен елемент е отговорът на въпроса дали се спазва принципа на обществената справедливост.

Идентифицирал съм т.нар. **постулат за минимална справедливост със следните аргументи за прогресията:**

1. За да се изравнят субективните данъчни тежести върху данъкоплатците с ниски и високи доходи, тези с ниски доходи следва да бъдат облагани с по-ниска скала в общото данъчно облагане. Тоест, данъкът върху дохода трябва да има по-ниска ставка от естествената прогресия.
2. Данъкоплатците с ниски и средни данъчни квоти съставляват най-голямата част от общото търсене (покупателна способност). Линейният данък предизвиква преразпределението на доходите чрез данъчната система да се концентрира върху групата данъкоплатци с ниски и средни доходи. Това означава, че за услугите на държавата плащат точно тези данъкоплатци, вследствие на което намаляват техните приходи, което води до намаляване на потреблението и спестяванията. Това води до отслабване на стимулите за увеличаване на пазарното търсене, което се отразява отрицателно върху икономическата конюнктура.
3. Възнагражденията на данъкоплатците с ниски и средни доходи са определящи за разходите за работната сила (те са главната част от работещите). По-високите данъци върху възнагражденията в условията на линейния данък в сравнение с прогресивния води до прехвърляне на значителна данъчна тежест върху работодателите, които са принудени да повишат brutните възнаграждения.
4. Увеличаването на крайното облагане на по-заможните данъкоплатци не въздейства така демобилизиращо на мотивацията за работа, както при данъкоплатците с ниски и средни доходи.
5. В случая на по-висока данъчна ставка при групите с високи доходи ефективна роля играят данъчните облекчения (често срещани в данъчните системи на страните от ЕС и с различен характер).
6. Прогресивният модел на данъчно облагане, повишаващ данъчната ставка за данъкоплатците, които осигуряват допълнителни приходи, по-малко вреди на икономиката като цяло, особено тогава, когато в данъчната система съществуват облекчения със стимулиращ характер.
7. Привържениците на линейния данък подчертават неговото силно стимулиращо влияние, отхвърляйки всякакви данъчни облекчения, включително стимулиращите инвестициите и спестяванията. Опитът на балтийските страни и Словакия показват, че причините за високия ръст на развитие в тези страни се дължи именно на

последователното развитие на данъчните системи с облекчения от инвестиционен характер.

8. Въвеждането на линеен данък не е еднозначно (пример новите страни членки) за намаление степента на фиска. Високите ставки на линейния данък, широката данъчна основа и ограничените данъчни облекчения могат да доведат (и водят) до по-висок дял на приходите от ДДФЛ в БВП. В резултат, в тези страни не е постигнато значително намаляване на дела на сивата икономика. Нещо повече, делът на сивата икономика в балтийските страни е бил най-висок през 90-те години в сравнение със страните от Вишеградската четворка.
9. Често прогресивната данъчна система се представя като много сложна, а линейната като проста, както и съответните данъчни декларации с размер на „пощенска картичка“. Анализът на принципите за облагане на доходите на физическите лица в балтийските страни и Словакия показва, че дори и там данъците не са така прости, особено в случаите на определяне приходите и разходите за установяване на данъчната основа.
10. Линейният данък задълбочава разликата в доходите и може да доведе до обществено неравенство, което ясно се вижда в балтийските страни, където показателите на Гини са се повишили най- много.

Анализирайки проблема на преразпределение на данъчната тежест показвам, че за процесите на преразпределение на дохода много по-важен е средният данък, отколкото граничния. Средният данък действа глобално, а неговото данъчно въздействие се пренася върху всички данъкоплатци, докато граничния действа локално и въздейства само върху ограничен кръг данъкоплатци. Оттук политическият спор следва да се концентрира върху промените в средния данък (а не граничния) защото той разрешава обществената справедливост и преразпределение на дохода. Линейният данък може да доведе до непропорционални тежести при различните доходи. Считам, че въвеждането на линейния данък следва да доведе до относително нарастване на данъчната тежест върху лицата с по-ниски доходи и за компенсиране на намалението на приходите от ДДФЛ трябва да се повиши ДДС,което най-много засяга лицата с ниски доходи. В работата доказвам, че въвеждането на линейния данък ще доведе до увеличаване на неравенството в доходите на обществото.

В работата показвам, че в повечето от новите членове на ЕС съществува ясна тенденция за намаляване на прогресивното данъчно облагане на физическите лица.

Това става чрез:

- преминаване на поредните страни към система на единна данъчна ставка (Естония, Литва, Латвия, Словакия, Румъния, Чехия и България),
- намаляване на единната данъчна ставка и едновременно прилагане на освободени данъчни квоти (Естония, Литва),
- намаляване на максималната данъчна ставка в някои страни, използващи прогресивно облагане доходите на физическите лица (Словения, Унгария),
- значително намаляване на данъчните прагове.

Анализирайки връзката между данъка върху доходите и вноските за обществено осигуряване доказвам тезата за значителни трудности при хармонизирането на облагане доходите на физическите лица в ЕС, вследствие различните системи за възнаграждение, различните структури на освободените от данък квоти, а преди всичко разликата в нивото на заплащане в страните от ЕС прави невъзможно

рационалното и разумно хармонизиране на тази форма на облагане (което потвърждава и тезата за невъзможността за хармонизиране на данъчното облагане). Същевременно представих различни начини за финансиране на системите за обществено осигуряване в страните от ЕС, което отразих като структура на разходите за работна сила. Има страни, където вноските за обществено осигуряване не са големи, но фискалната тежест е висока (напр. Дания) и обратното (напр. Словакия). Хармонизирането на тази форма е невъзможно, защото би изисквало едновременна реформа на пенсионната система и уеднаквяване нивото на фискални тежести, така нар. tax wedge (разходи за работна сила – данъци и вноски). Системите на пенсионно осигуряване са подложени на непрекъснати промени, предизвикани от дефицита в сектора на публичните финанси, което още повече усложнява тяхната структура и е трудно да се обхване сложността в 27-те страни на ЕС в единна система.

Трета част от работата. Роля и значение на данъчното облагане в данъчните системи на страните от ЕС

Трета част представя ролята и значението на данъчното облагане в данъчните системи на страните от ЕС. В този раздел се доказва, че данъчните системи на ЕС са резултат от дълга еволюция и се характеризират с много прилики. Промените в данъчните системи са правени под влияние на доктрината на Кейнс, разграничаваща се от концепцията за естественото облагане и налагайки на данъците извънфискални функции. Приликите в системите за данъчно облагане в страните от Общността са резултат от влиянието на същите или приблизително еднакви фактори, формиращи определена данъчна политика. Към тези фактори можем да причислим следните:

- 1) Близко ниво на икономическо развитие,
- 2) Обществено-икономически строй и доктрина на икономическа политика,
- 3) Близки обществени, демографски и икономически проблеми,
- 4) Интеграция на европейската икономика,
- 5) Глобализация на световната икономика,
- 6) Принципи на сътрудничество с международни организации.

В работата е показано, че в данъчните системи в страните от ЕС данъкът върху доходите на физическите лица играе съществена роля както като **източник на данъчни приходи в бюджета, както и съществен инструмент за осъществяване на извънфискални функции на облагането**. Данъчните системи на страните от ЕС обхващат всички обекти и субекти на облагането. Различията се основават на значимостта на отделните данъци в националните системи за облагане. Тук могат да се открият страни с относително устойчива структура на данъчните приходи в бюджета от пряко и косвено облагане, страни, в които преобладава влиянието на прякото облагане, както и страни където преобладават косвените форми на облагане. Проведените в тази част изследвания и анализ, базирани на статистически данни, позволяват да се направят широк кръг **изводи и заключения**.

Съвременните системи за данъчно облагане обхващат **широка данъчна основа**, обхващаща субектите и обектите на облагане. Принципната разлика е в различната стратегия на формиране на структурата на данъчните системи.

1. Не съществува универсална „добра“ данъчна система. Формата на данъчната система е резултата от въздействието на различни фактори, както икономически, така и неикономически.
2. Данъчните реформи, провеждани в последните години са насочени предимно към намаляване тежестта на данъците върху доходите (заедно с вноските за обществено осигуряване). Това намира отражение в намаляване дела на двата данъка върху доходите както за бюджета, така и по отношение на БВП.
3. Спадът на приходите от данъци се компенсира основно чрез увеличение на относителния дял на косвените данъци и социални осигуровки, данък върху доходите, както в бюджета и по отношение на БВП. През последните години, ние виждаме спад на фискалното значение на имотните данъци.
4. Според настоящите тенденции на промените, може да се приеме, че делът на косвените данъци в данъчната структура на приходите в бюджета на страните от ЕС ще се увеличи. Извършване на така наречената мълчалива хармонизация, която е резултат от конкуренция на националните данъчни системи ще се отрази в намаляване на данъчната тежест в областта на данъците върху доходите и компенсиране на бюджетните дефицити с допълнителни приходи от непряко данъчно облагане и други източници.
5. Сред 15-те страни от ЕС, можем да разграничим държави със сравнително ниско (от няколко до няколко десетки процента) дял на приходите от ЗОДФЛ, в бюджетните приходи от данъци и по отношение на БВП и висок дял главно от косвено и имуществено данъчно облагане. Към тези страни могат да се причислят Гърция, Испания, Португалия и което е интересно, Франция. Втората група се състои от страни с относително висок дял на подоходните данъци в бюджетните приходи и по отношение на БВП. Тези страни са: Белгия, Дания, Финландия, Швеция. Следователно, може да се направи разграничение на страни със "северен" и "южен" данъчен манталитет.
6. Основен елемент на фискалната политика в страните от ОИСР е относително нисък дял от корпоративни данъци в структурата на данъчните приходи в бюджета. Средната стойност за всички страни от ОИСР в периода 1965-2010 не е претърпяла големи колебания (увеличена от 9,2% през 1965 г. до 9,7% през 2010 г.). Тя е резултат на една съзнателна политика за стимулиране на икономическата активност на субектите, извършващи стопанска дейност, като основен фактор за растежа на БВП.
7. Осезаема тенденция в повечето страни е видимо увеличаване на **дела на вноските за социално осигуряване**, както в структурата на бюджета данъчни приходи, така и по отношение на БВП. Нарастващото ниво на социалните разходи през изследвания период е в резултат на ръст на сумата на изплатените обезщетения, демографски процеси и структурни промени в пазара на труда.

В хода на изследването е доказано, че негативните последствия от високия дял на вноските за социално осигуряване, включват:

- Тенденция към увеличение на инфлационна спирала на работните заплати (увеличение на вноската може да бъде прехвърлено върху цената на стоките);
- Намаление на печалбата, когато е невъзможно да се прехвърлят високите разходи за труд върху цената на продукта- това ограничава инициативността и възможностите за развитие на предприятията;
- Намаляване конкурентоспособността на местните производители, особено в трудоемките отрасли и ограничава експортните възможности;

- Увеличаване склонността на работодателите за преминаване в сивия сектор;
- Увеличаване склонността на данъкоплатците за търсене на нови локации от гледна точка на размера на разходите за труд (склонността е толкова по-силна, колкото по-висока е степента на глобализация на световната икономика и интернационализацията на капитала);
- Насърчаване процеса на прехвърляне от страна на работодателите върху техните заети лица на разходите за социално осигуряване ("наемане" на висококвалифицирани служители като независими външни лица).

Въз основа на собствените проучвания на Автора са идентифицирани различия между структурата на доходите от данъците в „новите“ и „старите“ страни членки на ЕС. Тези различия се изразяват в следното:

- 1) По-висок е делът на общите данъчни приходи в БВП в ЕС-15
- 2) По-висок е делът на косвените данъци (общо) в структурата на данъчните приходи в бюджета по отношение на новите държави-членки.
- 3) В страните от ЕС-15 е по-висок делът на подоходните данъци в структурата на данъчните приходи в бюджета по отношение на БВП.
- 4) Сравнявайки изследваните групи страни, се забелязва близост в нивото на вноските за социално осигуряване по отношение на БВП. При това делът на вноските в общите данъчни приходи в бюджета е значително по-висок в новите страни членки, при което:
 - Тежестите върху работодателите са по-високи в новите страни членки, както по отношение на БВП, така и в структурата на данъчните приходи в бюджета;
 - Тежестите върху работещите са по-ниски в новите страни членки по отношение на БВП, и по –високи, ако вземем под внимание дела на вноските за обществено осигуряване в общите данъчни приходи в бюджета .
- 5) В новите страни членки се забелязва по-нисък дял на имуществените данъци както в структурата на данъчните приходи в бюджета, така и по отношение на БВП. Различията в структурата на данъчните приходи между новите страни членки и ЕС-15 може да се обясни с фактори от исторически, социален, политически и административен характер. Трябва да се посочат следните признаци на данъчните системи на НСЧ:
 1. Данъкът върху доходите на физическите лица в повечето НСЧ е въведен в началото на 90-те години. Допълнително, този данък в началото е бил приет добре от обществото в периода на радикалните обществени и икономически промени.
 2. По-ниският дял на подоходните данъци в структурата на бюджетните приходи може частично да се обясни със съществения дял на „сивата икономика“ в НСЧ.
 3. Формиране от основи на пазарните икономики, съчетано с по-ниското ниво на обществено-икономическо развитие и младата и недобре образована (в началото на трансформациите)администрация, води до по-прости и по-лесни за администриране на данъчни техники, основани на косвеното облагане.
 4. Ясно изразеният дял на вноските за обществено осигуряване в структурата на бюджетните приходи на НСЧ е в следствие на дълбоките икономически трансформации. В началото на 90-те години, реформирайки икономиките и намалявайки напрежението на пазара на труда, част от трудещите се са насочени към предсрочно пенсиониране, което е повишило обществените разходи. В резултат,

значителна част от разходите обслужвани от обществените осигурителни фондове е била и остава свързана с разходите за преустройство на икономиките на тези страни.

5. Средната тежест на имуществените данъци в страните ЕС-15 възлиза на около 2,23% БВП (страните ОСИР – 2,27% БВП). Бюджетните приходи от данъци в НСЧ възлизат средно на 1,61% БВП. По-високият дял на имуществените данъци в структурата на фискалните приходи на ЕС-15 са резултат от функционирането на съвременни и ефективни фискални системи за облагане на недвижимата собственост ad valorem, благодарение на по-добре развития имотен пазар.

Съществен елемент в проведените изследвания и анализи в тази част от работата са социалните проблеми свързани с данъчното облагане на физическите лица.

Подходният данък като цяло натоварва дохода на физическото лице, който се получава и се консумира в семейството. Поради това в законодателството на много страни от ЕС е залегнал принципът на справедливост, равнопоставеност и платежоспособност, на подходния данък се придава определена форма ориентирана към семейно облагане. Правилата в областта на данъчното облагане на семействата са интегрална част от данъчните системи на повечето страни на ЕС. В структурата на подходния данък за физически лица в страните от ЕС принципът за платежоспособност е залегнал в различни елементи от структурата на данъците (отделно, общо или под форма на избрани елементи), към които причисляваме:

1. **Определяне на освободена от данък квота**, която се отнася за лица, които недостигат по доходи съпрузите си (Словакия), или за всяко дете, което е на издръжка на родителите си (Белгия, Чехия, Естония, Холандия, Германия, Франция, Гърция, Словения, Литва).
2. Общо семейно облагане (Ирландия, където също са определени различни данъчни скали за самотни лица и семейства).
3. Специфично и уникално облагане на семейния доход, залегнали във френската данъчна система (система за размера на семейството - family quotient taxation, отчитащ броя на децата в семейството).
4. Структури, позволяващи данъчни отчисления за някои видове разходи за отглеждане на децата (Франция), а дори и цялото семейство (Германия).
5. Големина и диапазон на данъчните ставки.
6. Начин на определяне на разходите за получаване на приходи.
7. Преференциална система отчитаща ситуацията в семейството.

Всички споменати по-горе решения са допълнения към функциониращите в повечето страни на ЕС системи за освободени от данък квоти, които важат за всеки данъкоплатец без оглед на семейното му положение и са израз на грижата на държавата за запазване на минимални, задължителни за дадената страна стандарти за екзистенц минимум. Като се вземе пред вид личния характер на данъка върху доходите и постулатите за платежоспособност и справедливост в много от структурите на данъчните системи на страните от ЕС се отчита семейното положение на данъкоплатеца. Не е изработена все още правна система за семейно облагане. Отделните страни създават правила и принципи на данъчно облагане на генерирания в семейството доход.

Според данъчните практики, можещи да влияят върху ситуацията в семейството, тези прилагани в ЕС се разделят на две групи:

Първата обхваща структури, които косвено отчитат интереса на семейството:

- Освободена от данък квота,
- Общо облагане на съпрузите,
- Размер на разходите за придобиване на доходи,
- Възможност за разширяване на данъчните диапазони,
- Големина на данъчните ставки.

Втората група решения са тези, които целево се въвеждат в данъчната система за опазване или подпомагане на семейството.

Към тях можем да причислим:

- Общо облагане доходите на деца и родители,
- Облекчения от семеен характер,
- Концепцията за големината на семейството.

Анализирайки данъчните ставки в отделните диапазони в страните от ЕС и сравнявайки ги с нивото на най-ниското възнаграждение, се доказва, че Полша се намира в групата страни с най-висока данъчна тежест за ниските доходи и сравнително ниски доходи – по отношение кратността на минималната заплата – високи. Изследвайки проблемите на семейното подоходно облагане се вижда, че има решения с ясно изразен семеен характер (Франция), като и такива с неутрален характер по отношение на семейството (Холандия и Великобритания). Най-често в страните от ЕС се използва косвения модел, гарантиращ привилегии за данъкоплатците със семейства, но не признаващи семейното подоходно облагане (Австрия, Белгия, Германия, Италия). Тези привилегии се основават на отчитане на семейното положение на данъкоплатеца в съответната структура на самия данък. Това се проявява в:

- Намаляване на данъчната основа с разходите за децата и съпруга/та, издържан от данъкоплатеца;
- Данъчни облекчения на квотен или процентен принцип за децата и съпруга/та издържани от данъкоплатеца;
- Прилагане на няколко прогресивни скали за различен тип семейства, адекватни на техния състав;
- Разширяване на общия доход на съпрузите (така наречените *income splitting system*), чрез сумиране на доходите на съпрузите, определяне на дължимия данък на основание половината от доходите и умножаването му по две;
- Прилагане на правилото за размера на семейството (*family quotient taxation*), което е развита концепция за разделяне общия доход на съпрузите, основаващ се на събиране доходите на съпрузите и непълнолетните им деца, разделяне на получения резултат на броя на т. нар. потребителски единици. От така установения доход се пресмята данъка и получената квота се умножава по броя на потребителските единици;
- Система за социални помощи за деца и съпруг на издръжка (прилаган едновременно със система за данъчни облекчения или самостоятелно);
- *negative income tax* (означаващ отрицателен данък доход), който представлява форма на интеграция между системата на социално подпомагане на семейството и данъчното облагане.

Четвърта част на работата. Анализ на структурните елементи на данъка върху доходите в ЕС

В четвъртата част на работата на анализ са подложени отделните елементи на структурата на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС.

В раздела е показано, че особена характеристика на европейските данъчни системи са прогресивните данъчни скали. Въпреки, че в няколко страни от ЕС се среща една данъчна ставка, то продължават да бъдат това прогресивни системи, от гледна точка на оставените в системите суми освободени от данъчно облагане и различни данъчни намаления и облекчения, включително диференцираните разходите от приходите.

Изследванията показват, че в страните от ЕС с най-високата ставка на данъка върху доходите на физическите лица са определени на относително високи нива, често по-големи от 50%. Парадоксално е, че няма нищо изненадващо, тъй като високото облагане на труда, както не мобилния фактор на производството е много ефективно от гледна точка на бюджетните приходи. Данъкът върху доходите на физическите лица облага главно труда, така че неговото потенциално отрицателно въздействие трябва да бъде изразено в движението на данъкоплатците към страни с по-ниско ефективно ниво на данъчно облагане. Това явление не се среща в страните от Европейския съюз, тъй като по принцип тези страни имат подобно ниво на данъчните ставки. Тази теза може да се твърди, понеже от гледна точка на данъчната политика на отделните страни от Общността не е разумно въвеждането на каквито и да било промени.

Отделните европейски модели на социалната държава имат не само причина, но и основания, за да се отърват от прогресията на своите данъчни системи. Нивото на данъчните тежести не може да се идентифицира единствено с размера на максималните ставки (номинални ставки). Реалното ниво на натоварване в действителност зависи, между другото и от нивото на сумата освободена от данъчно облагане, мащаба и обхвата на данъчните облекчения и освобождения, или от формирането от разходите по приходите. Следователно системата с една данъчна ставка и съответната сума освободена от данъчно облагане (квази-линеен данък), може да бъде по-прогресивна от системата с няколко ставки, количеството на освободените суми и система за данъчни облекчения. В такъв случай се стига до фалшифицирането на теоретичната картина на функционалността на данъка, което при очевидното изпълнение на изискванията за "социална справедливост", ще причинят големи разходи за функционирането на системата за сметка на обществото. Това е основният проблем на повечето европейски данъчни системи, включително и на данъчната система в Полша.

Данъчната прогресия засяга предлаганата работна ръка чрез отделните данъкоплатци. Те представляват действието на ефективния доход и заместване чрез променящи се данъчни ставки. В тази глава, показвах, че е важно да се прави разлика между пределната ставка (*marginal rate*) и средната ставка (*average rate*). Ако приемем, че свободното време е нормално добро, т.е. с увеличаване на доходите се увеличава и неговото потребление, предлагането на работната ръка е съвършено еластично и продуктивността на всеки час работа е същият, доказах че:

- 1) увеличението на пределната данъчна ставка ще създаде ефекта на заместването, което ще се отрази неблагоприятно върху предлагането на труда (стимулът за намаляване на броя на работните часове),
- 2) намаляването на пределната данъчна ставка ще бъде стимул за увеличаване на предлагането на работна ръка,

- 3) увеличението на средната данъчна ставка ще създаде ефект на доходите, причиняващ увеличаване на предлагането на работна ръка,
- 4) намаляването на средната данъчна ставка ще обезкуражи предлагането на работна сила.

Крайният ефект от въздействието на увеличението или намалението на данъчната ставка върху предлагането на работна ръка зависи от сумата на ефекта на заместването и на дохода.

В раздела е доказано, че данъчната прогресия е продиктувана от необходимостта да се вземат предвид платежоспособността на данъкоплатците, и в същото време е израз на консенсус при интегрирането на равна хоризонтална фискална политика. На практика това е възможно чрез прогресивно данъчно облагане и социална политика (изпълнявана чрез данъчни приходи - или чрез ефективно приложените фискални функции). С оглед на горните констатации, следва да се отбележи, че формирането на икономическите политики реализирани от страните в ЕС трябва да вземат предвид икономическите, социологическите, културните и историческите условия, помогна да се направят редица аргументи в полза на прогресивното данъчно облагане.

Аргумент номер 1.

Прогресията позволява реализирането на данъчната справедливост. Това означава, че данъкоплатците с най-ниски доходи, с лошо събрани спестявания, плащат данък общ доход за сметка на потреблението. Платената сума надвишава данъчните спестявания (т.е. превишава приходите), които те могат да генерират. Богатите данъкоплатците плащат данък не за сметка на потреблението, а само за сметка на спестяванията (излишъка), следователно данъкът за тях е по-евтин (по-нисък). Субективното сравняване нивото на тежестта, то по-малко заможните данъкоплатци би трябвало да бъдат облагани в съответствие с намаления размер на общия данък отколкото богатите данъкоплатци.

Аргумент номер 2.

Данъкоплатците с ниски и средни доходи трябва да се облагат с общ по-нисък данък, тъй като те представляват (съставят) по-голямата част от глобалното търсене. Може да се каже, че данъчната прогресия трябва да бъде регресия към данъкоплатците с ниски и средни доходи, за да се задържи по-голямото търсене, което е от съществено значение за стимулиране на икономическата конюнктура..

Аргумент номер 3.

Данъкоплатците със средни доходи, които съставляват основната част от ръководния персонал и равнището на възнаграждението, получавано от тях определя цената на труда. Ако данъчното облагане на заплатите им е по-високо при плоския данък отколкото при прогресивния, крайната данъчна тежест в голямата си част ще се прехвърли на работодателите, които в резултат на по-високото данъчно облагане ще се увеличи брутната заплата. Увеличаването на скалата на прогресията на данъка върху доходите ще се изрази в намаляването на брутните заплати и редукция на разходите за труд.

Аргумент номер 4.

Богатите трябва да плащат по-високи данъци, тъй като в техен интерес е особено важно да има силна държава. По-високите данъци означават повече приходи за бюджета, и по този начин по-голяма фискална ефективност. Обединявайки я с нуждите на преразпределението, е възможно да се определят не само по-ефективно

изместване на доходите в структурата на бюджета, но също така няма да има нужда да се отнасят в по-голяма степен към друго обществено правно натоварване (и косвеното повторно облагане на данъкоплатците) за целите на изравняването на различията в обществото.

Аргумент номер 5.

В случай на по-високи пределни ставки на прогресията, по-ефективно могат да действат (при условие, че са точно формулирани) данъчните облекчения, чиято цел е мобилизирането на ефективни за икономиката икономически поведения.

Аргумент номер 6.

Освен теоретичните съображения липсват каквито и да е емпирични проверки за ефективността на данъчната система. Въведените в данъчните системи на Естония, Литва, Латвия, или Румъния решения не са чисти плоски данъци. Могат да се класифицират само като на прогресивни данъци с оставена в тяхната структура една ставка, сума освободена от данъчно облагане, данъчни облекчения и освобождения от данъчното облагане, включително и освобождаването от семеен характер.

В тази глава са формулирани следните изводи:

Извод номер 1.

През анализираниите години се вижда по-ясно изразената тенденция за изравняване на прогресията, изразена чрез намаляването на горните данъчни ставки, приложими за данъка върху доходите на физическите лица. Този тип реформа е извършена през 90-те години в повечето страни от Европейския съюз. Изравняването на прогресията е с цел опростяване на данъчната системата за изчисляване, събиране, регистриране и контролиране. Намаляването на броя на данъчните прагове, води до намаляване на разходите за събиране на данъка, а самата система става по-ясна и по-разбираема за потенциалния данъкоплатец. В момента акцентът е основно върху намаляването на процентите най-ниските и средните ставки (Австрия, Дания, Гърция, Германия, Великобритания, Италия) и повишаване на размера на сумата неподлежаща на данъчно облагане.

Извод номер 2.

На второ място, въпреки понижаването на най-високите ставки на данъка върху доходите, бюджетните приходи са останали непроменени или леко намалени. Това може да се обясни с процеса, обвързан с намаляването на максималните ставки:

- разширяването на данъчната база (м.др. чрез проверка на данъчната система за облекчения и освобождения, отдалечавайки се от съвместното данъчно облагане на съпрузите),
- увеличаването на облагането на доходите на наетите лица в някои държави (включително Дания, Финландия и Швеция),
- намаляването на обхвата на правото за приспадане от облагаемия доход от ипотечни кредити (включително Финландия, Ирландия и Обединеното кралство)
- понижаването на ставките на данъка върху доходите (и вноските за социални осигуровки) са компенсирани от: увеличението на данъка върху потреблението на енергия (Дания, Финландия, Швеция), увеличението в данъците за околната среда (Финландия, Франция, Германия) и налагането на екологичен данък (Великобритания).

Извод номер 3.

Намаляването на максималните данъчни ставки в много страни от Европейския съюз е причинило конкретно преструктуриране на данъчната скала, за да се намали

броя на ставките и съответните прагове. В резултат на това максималния размер на данъка върху доходите за физическите лица в повечето страни от ЕС през 2002 г. варира между 50-55%. На фона на това, максималният размер на ставките на полския данък върху доходите не изглежда прекомерен, с размер на 40% тогава (а сега 32%). Същевременно трябва да се отбележи, че от този факт не може да се заключи, че Полша е страна с доброкачествена данъчна тежест. Трябва на това място ясно да се посочи, че на действителната данъчна тежест се отразява не само размера на ставките, но и размера на сумата освободена от данъчно облагане, както и размера на данъчните облекчения и основата за данъчното облагане. На фона на тези суми освободени от данъчно облагане, срещащи се в полските данъчни приходи минималните суми изглеждат много скромно. Особено драстична разлика се очертава между полската минимална сума освободена от данъчно облагане и тази в скандинавските страни или Люксембург.

Извод номер 4.

На пето място, на фона на представените данни за структурата на прогресията при полския данък върху доходите ("капацитетът" на отделенията, размера на сумата освободена от данъчно облагане), прави, така че ефективната данъчна ставка при данъкоплатците с най-ниски приходи е много по-висока, отколкото в повечето страни от Европейския съюз.

Извод номер 5.

Анализирайки принципите на данъчното облагане на доходите на физическите лица в държавите-членки на Европейския съюз, може да се забележи, че ако тежестта на данъка върху доходите е висока, то тежестта на работодателя и на работника по отношение на задължителните социално-осигурителни вноски са по-ниски. В някои страни, като Финландия, Испания, Ирландия, Швеция, Обединеното кралство или Италия, осигурителната вноска не надвишава 10% от brutната заплата.

В раздела беше доказано, че на държавите-членки на Европейския съюз е оставена свобода в сферата на регулацията на правилата за начисляване на данъците върху доходите на физическите лица. В този смисъл, принципите на данъчно облагане на физическите лица не са част от сферата на полските решения. Въпреки липсата на директиви, уреждащи отделни правила за данъчното облагане на доходите, тези правилата се формират автоматично, и тежестите се изравняват. Натоваването се превръща във фактор за конкурентоспособността на отделните страни в процеса на привличане на капитали и извличането на образованите хора. С оглед на тези тенденции в ЕС се осъществява намаляване на данъчната тежест. По-ниските данъци могат да привлекат на нови инвестиции, да повишат конкурентоспособността и да дадат тласък на растежа. Поради това при наблюдението на промените в данъчното законодателство на ЕС може да се забележи, че правилата на данъчно облагане на физическите лица стават подобни, и тежестите се изравняват автоматично, в резултат на конкуренцията на данъчните системи на държавите-членки.

Идентифицираните в хода на изследването общи характеристики на структурата на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС са:

- 1) разчита се на т.нар. принцип пребиваване (принципа на ограниченото и неограниченото данъчно облагане);
- 2) изграждането на неговите структури върху концепцията за глобален данък, имайки предвид общия данък върху всички облагаеми приходи от различни източници

(само правилата за данъчно облагане на доходите от капитали не винаги се подчинява на принципа за натрупване с другите източници на приходи);

- 3) предположението, според което данъкът е прогресивен, а специфичните решения се отнасят до различния брой данъчни ставки, видовете скали, принципите на формирането и развитието на размера на минималните и максимални размери на ставките;
- 4) във всички структури размера на сумата освободена от данъчно облагане в различна степен отчита минимално ниво на издръжка и разходите по приходите;
- 5) решенията, състоящи се във факта, че данъчната тежест включва в по-малка или по-голяма степен състоянието семейството, платежоспособността на данъкоплатеца, чрез системата за данъчни облекчения и освобождения;
- 6) различните стимули и данъчни облекчения със стимулиращ характер (включително инвестиционни облекчения, жилищни облекчения, облекчения в здравеопазването, както и даренията).

В проучването е доказано, че използването на прогресия в изграждането на данъците върху доходите води до естествени тенденции, склонни да включат различни изключения, приспадания и облекчения, които адекватно да намалят данъчната основа, оказвайки влияние върху прилагането на по-ниска данъчна ставка в резултат на прогресивна скала. В повечето страни от ЕС има прогресия, която е отразена в:

- различния брой данъчни прагове;
- големината на най-високата и най-ниската ставка;
- размера на доходите освободени от данъчно облагане;
- процента на разходите за събиране на приходите.

В дисертацията е доказано, че свързващият елемент на данъчните системи на държавите - членки на ЕС са присъстващите в тях различни облекчения, свързани с естеството на разходите и приходите. Често, в държавите-членки се използват облекчения, свързани с жилищното строителство и ремонтите (напр. като приспадането на ипотечните кредитите), преференциалното третиране на спестяванията и сумите, предназначени за закупуването на различни държавни ценни книжа, данъчни облекчения за образованието на децата и на данъкоплатеца, разходи с повишаването на професионалната квалификация на данъкоплатеца, облекчения свързани с разходите за различни здравни цели, включително рехабилитация и дарения. Тези преференции се третират като израз на използването на стимулационната и преразпределителната функция на данъците върху дохода.

В раздела е показано, че в много страни от Европейския съюз, освен данъка върху доходите от физически лица, който подсилва държавния бюджет, присъстват и данъци върху доходите, които влизат местните и регионалните бюджети (напр. Белгия, Дания, Испания, Швеция, Финландия). Данъкоплатците плащат освен централния данък, също и данък върху дохода наложен от местните власти, или под формата на допълнение към централния данък върху доходите (такова решение се използва например в Белгия). Местният данък върху доходите е много важен източник за финансиране на местните власти. Например, в гореспомената Белгия, този данък представлява 16% от приходите на общините, в Дания и Финландия - повече от 40%, а в Швеция достига даже 60% от местните приходи. Важно е да се отбележи, че местния (регионалния) данък върху дохода се прилагат само линейни ставки, определяни от местните власти. Регулациите в обхвата на формирането на тези ставки са много еластични. В Дания и Финландия, местните власти имат пълна свобода на действие в това отношение. В

Швеция, местните власти също имат свобода, но тя е ограничена от централната власт за временно замразяване на нивото на ставките.

Представените съображенията водят до няколко заключения. От една страна е възможно да се идентифицира някакъв общ знаменател в структурите на данъчните системи на държавите-членки на ЕС, а от друга страна (почти паралелно) може да се точкуват функциите които автономизират всяка от тези структури. Важното е, че тези различия са видими не само на нивото на групи от страни (например старите страни членки на ЕС и новите страни-членки), но също така и в рамките на отделните страни, включени индивидуално във всяка една от тези групи. Този факт прави търсенето на общи елементи изключително трудно, и в същото време изисква много внимание в проследяване на промените в структурите на данъчните системите на всяка от тези страни. Това установяване е изключително важно. То Ви позволява да забележите, че дори при използването на термина "обща характеристика" на данъчните системи на ЕС, и дори тяхното изброяване не може убеди във възможността за взаимно препокриване - както би изглеждало - подобни решения и на тяхното основание да се извършат взаимни сравнения между отделните страни членки. Въпреки общото ядро отнасящо се към структурата на данъците върху дохода, всяка страна си запазва своите отделни характеристики, и по този начин е невъзможно да се направят прости сравнителни обобщения (между другото, често се срещат в литературата), доказващи възможностите за подобряване на системата, или увеличението на ефективността на данъчните системи. Както е показано, ефективността на този вид препоръки и сугестии изискват предварителна корекция за индивидуалните характеристики, дори и за общите в организационния слой, данъчни системи на всяка държава.

Подробно са анализирани въпросите за хармонизация на данъка върху дохода. Както се вижда от изследванията, данъчната хармонизация може да бъде най-общо дефинирана като всички форми на координация на данъчната политика, която има за цел да намали различията в ефективното данъчно облагане на физически лица и фирми в различни области на данъчното облагане.

По време на литературните проучвания и оценката на съдебната практика на Съда на Европейския съюз е доказано, че данъчната хармонизация е един от елементите на процеса за интеграция, прилаган в рамките на Европейския съюз. В дисертацията доказано, че самата концепция за хармонизация не е ясна. Тя може да се тълкува по различен начин в зависимост от степента на хармонизация, и когато е по-висока, то тя е толкова в по-напреднал етап на процеса за интеграция. Това означава, че на този етап - на икономически и валутен съюз - тя трябва да бъде по-близо до обединението на данъците, а не просто да координира данъчните системи. Сред аргументите в полза на данъчната хармонизация се посочва, между другото да се опростят данъчните регистри и документации и по-ефективното функциониране на вътрешния пазар чрез неутрализация на данъците в областта на търговията и движението на капитали.

Разликите в данъчните системи нарушават принципите на свободната търговия и конкуренцията и противоречат на идеята за единен европейски пазар. Практиката показва обаче, че данъчната хармонизация в Европейския съюз е много сложен процес, събуждащ много емоция. Досегашните опити за хармонизиране на данъците, са срещали значителна съпротива от страна на държавите-членки. Това произтича главно от нежеланието за загуба на суверенитета в областта на данъчната политика. Властите на държавите членки са на мнение, че запазването на автономия в областта

на данъците, е задължително условие за изпълнението на националните, често специфични икономически и социални цели.

В дисертацията показвах, че хармонизацията близка до уеднаквяването на данъците изисква намирането на "златната среда", която взема предвид различните интереси на държавите-членки на Европейския съюз. Такова централизиране на данъчните системи изисква преди всичко намаляване на данъците в държавите, където те са сравнително високи и нарастване там, където те са относително ниски. Следователно, в първата група страни може да се очаква да се намалят държавните приходи и по този начин да ограничаване на функциониращите социални предимства. От друга страна, повишаването на данъците води до обедняване на обществото, определяйки намалението на доходите на разположение и повишаването на цените на стоките и услугите. И за двете групи страни опитът за провеждане на промяната ще провокира социално съпротивление, изразяващо нежелание да се постави интереса на Общността над националния интерес.

Доказано е, че данъчната хармонизация в интеграционното групиране се състои в това да се премахнат различията между данъчните системи на държавите-членки. Хармонизацията не означава уеднаквяване на данъчните системи, дори в случай на много напреднали форми на интеграция. Идеята е да се премахнат тези различия, чието премахване е важно за свързването на икономиките интеграционната групировка. Данъчната хармонизация е процес строго подчинен на постигането на специфични цели на международната икономическа интеграция. Тя се използва предимно за подобряване на ефективността на разпределението на ресурсите между държавите-членки. От друга страна държавите в голяма степен преразпределят националния доход чрез данъците. Затова въвеждането на дори малки промени в данъчните системи на държавите, принадлежащи към интеграционната групировка, трябва да имат влияние върху икономическите условия в своята страна. В тази ситуация, промените, подобряващи ефективността на разпределение в рамките на целия Съюз могат да доведат до значително смущение във функционирането на икономиките на държавите-членки, че нетният ефект за благосъстоянието им ще бъде отрицателен.

В дисертацията доказвах, че хармонизацията на прякото данъчно облагане (подходното), не е била дори взета под внимание, тъй като е възприемане като не оказваща съществено влияние върху общия вътрешен пазар. Проблемите, свързани с прякото данъчно станаха очевидни с напредъка на интеграцията и развитието на ЕС, когато гражданите започнаха да мигрират, мултинационалните компании да увеличават размера си и обхвата на действие, а техните финансови потоци (прехвърляне на капитали и печалби между централата и клоновете в различните страни от ЕС), оказаха значително влияние върху данъците. Данъците върху доходите на физическите лица силно се различават в рамките на ЕС по отношение на структурните елементи на данъчната техника. Това разнообразие се отнася до различното възприемане на данъчната основа, различни скали на данъка, капацитета на данъчните прагове, видовете данъчни облекчения, субективни и обективни освобождавания (включително правилата за приспадане) и конструиране на разходите по прибиране на приходите. Повечето страни използват определена сума неподлежаща на данъчно облагане, която съответства на минимума на разходите необходими за биологичното функциониране на субекта в дадената социалната система. Данъчните облекчения и възможните приспадания могат да се различават не

само между държавите, но също така се и променят в резултат на социалното и икономическото положение на страната, управляващите политически партийни предпочитания, и на фазата на икономическия цикъл. Докато в случая на данъчните ставки има разлики между отделните страни по отношение на нивото на ставките, мащабът на прогресията и на броя на данъчните прагове. Резултатът от съществуването на диференцирана данъчна система за физически лица, теоретично би могъл да бъде мобилността на процента на труда, степента на тази мобилност обаче няма да зависи единствено от размера на данъчните тежести на разходите за труд (tax wedge), но също и от равнището на заплатите, качеството на публичната инфраструктура, гъвкавостта на пазара на труда, предлагането на работна ръка, културни фактори и т.н.

В дисертацията доказах, че данъчните реформи, осъществени през последните години са насочени основно към намаляване на тежестта на данъците върху дохода (включително вноските за социално осигуряване). Това се отразява в намаляването на относителния дял на двата подоходни данъка - данъка върху доходите, както в бюджета и по отношение на БВП. Намаляването на приходите от данъци се компенсират основно от увеличението на дела на косвените данъци и вноски за социално осигуряване, както при бюджетните данъчни приходи, така и по отношение на БВП. А осезаема тенденция в повечето страни е видимо увеличение на относителния дял на социалните вноски в структурата на бюджета данъчни приходи, и по отношение на БВП. Нарастващото ниво на социалните разходи е в резултат на ръст в изследвания период на сумата на изплатените обезщетения и демографските процеси и структурните промени в пазара на труда. Структурата бюджетните данъчни приходи в Полша, така и в други нови страни-членки е близо до средното за ОИСР, обаче се различава от структурата на държавите от ЕС-15.

Самият въпрос за по-нататъшния напредък на хармонизацията изглежда проблематично поради следните причини:

На първо място при създаването на Римския Договора се е смятало, че преките данъци да не оказват съществено влияние върху функционирането на вътрешния пазар, което води до липса на специални разпоредби за хармонизиране на прякото данъчно облагане, по-специално данъкът върху личните доходи.

На второ място данъците върху доходите, като преки данъчни форми са важен и ценен инструмент на фискалната политика на отделните страни, влияещ върху икономическия и социалния живот и е трудно на политиците да се отърват от данъчна форма на въздействие.

На трето място директивите относно хармонизацията на преките данъци трябва да бъдат приети с мнозинство на гласовете от националните парламенти на различните държави, което означава, че няма единодушие по този въпрос,

На четвърто място напредъкът в хармонизацията на данъците върху дохода предизвиква чувство на заплаха за данъчния суверенитет и предизвика втвърдяване на отношенията между държавите-членки (причинява увеличение на анти-хармонизационната тенденция, възход на националистическите политически партии, общо нежелание да се задълбочи хармонизацията).

На пето място в ЕС има различни правила за възнаграждение на служителите, за определяне на приходите идващи от пенсиите и ренти, и оформяне на разходите по събиране на приходите и разходите приспадащи се от данъчната основа.

В работата доказах, че въпреки отсъствието на директива регламентираща данъчното облагане на индивидуалните приходи, тези правила се създават автоматично,

данъчните тежести се изравняват. Наблюдавайки промените в данъчното законодателство на ЕС, можете да видите, че правилата за данъчното облагане на физическите лица са сходни, а данъчните тежести се изравняват автоматично в резултат на данъчната конкуренция на държавите-членки.

Анализа предложениите насоки на реформите и промените в структурата на данъка върху доходите на физическите лица, в раздела са формулирани някои ключови изисквания и очаквания на съвременната структура на данъка върху доходите, така че да изпълнява поставените пред него икономически и социални цели. В проучването се доказва, че предположението, че държавната стратегическата цел трябва да бъде намаляването на публичните разходи и едновременно намаляването на данъчната тежест, и на данъчните принципи, които трябва да са в основата на изграждането на данъчната система за данъка върху личните доходи, може да се формулират следните цели на реформата на този данък:

- опростяване на данъчното облагане на доходите на физическите лица,
- ограничаване на поеманите разходи за данъчния процес, както от страна на държавата, така и от страна на данъкоплатеца,
- ограничаване на сивия сектор,
- стимулиране на предприемачеството и икономическия растеж,
- увеличение на данъчната конкурентоспособност на държавата.

Постигането на тези цели ще изисква промени във вече съществуващите данъчни решения. Формата на необходимите промени в данъка върху доходите на физическите лица може да се види в няколко аспекта, включително нейното въздействие върху икономиката, данъчната основа, естеството на данъка, както и обхвата на данъчното облекчение.

Данък върху доходите и икономиката. Дали опростяването на данъчната система, намаляването на данъчните ставки и накрая въвеждането на плоския данък, вместо на прогресивния ще се отрази на икономиката? Ако е така, то по какъв начин? Данъкът, в допълнение към фискалните функции трябва да послужи като стимул и да има положително въздействие върху икономическия растеж. Тази функция става все по-значима след влизането на дадена страната в еврозоната. Тогава влиянието на държавата върху икономическите процеси чрез инструментите на паричната политика ще бъде невъзможно и единственият инструмент за влияние ще остане фискалната политика, включително данъкът. Според проучването, данъците с широка данъчна основа са:

- намаляват фискалните разходи за процеса, чрез удобство и лекота за събиране на данъка,
- намалят ненужната данъчна тежест (*excess burden of taxation*), което подобрява ефективността на данъка,
- в дългосрочна перспектива подкрепят данъчния растеж,
- намаляват разходите на данъкоплатците, свързани със събирането на данъците,
- чрез въвеждането на универсалност на данъчното облагане ще станат по-справедливи.

Като част от проведените анализ и изследвания, можем да заключим, че в контекста на реформата на данъка върху личните доходи могат да се направят следните изисквания:

1) Данъчната реформа трябва да бъде всеобхватна и дългосрочна. Тя трябва да се разглежда, анализира от гледна точка на ползите и разходите, и след това бавно да се реализира.

2) Основните цели на реформата на данъка върху личните доходи трябва да бъдат:

- опростяване на данъчното облагане на доходите на физическите лица,
- ограничаването на разходите, направени по фискалния процеса, както от страна на държавата, така и на данъкоплатеца,
- ограничаване на сивия сектор,
- стимулиране на предприемачеството и икономическия растеж,
- ръст на данъчната конкурентоспособност на Полша.

3) Тези цели могат да бъдат постигнати чрез:

- въвеждането на плосък данък размер на сумата, която да гарантира жизнения минимум и атрактивната данъчна ставка за данъкоплатците,
- премахването на всякакви облекчения и приспадания,
- разширяването на данъчната основа, състояща се от включването на земеделския и горския данък към приходите обект на данъчно облагане на дохода на физическите лица,
- премахването от закона за данъците върху доходите на физическите лица данъчното облагане на стопанската дейност и включването му в закона за еднократния данък или данъка върху доходите на юридическите лица.

Заключение - изводи от анализа

Данъчните системи на страните от ЕС се образували след Втората световна война, до голяма степен под влиянието на учението на Дж.М.Кейнс, което се разграничава от идеята за неутралност на данъчното облагане и залагаща на разнородните нефискални функции на данъците. Данъчното облагане на доходите на физическите лица е станало и е един от най-важните инструменти за преразпределение на доходите на населението, който позволява както на прилагането на принципите на универсалност, справедливост (равнопоставеност) и т. нар. чист доход (тези три принципа са сегашните изисквания поставяни пред данъка върху доходите на физическите лица в ЕС), както и на стимулирането на желаното поведение в сферата на производството и потреблението. Следователно, данъците върху дохода имат значително различно въздействие върху разпределението на доходите и богатството, отколкото косвените данъци.

Анализирайки влиянието на дела на данъците върху дохода във фискалните приходи за темпото на растеж на БВП се получава коефициента за линейна корелация на Пиърсън $R_{XY} = 0,12$. Получената стойност на коефициента показва, че няма статистически значима корелация между дела на подоходните данъци в данъчните приходи, а средният годишен темп на растеж на БВП. Подобни резултати са получени при проучването на обсъжданата зависимост в годишно отношение за всяка определена година (с изключение на Холандия). При разглеждане на силата и посоката на корелацията между ДДФЛ и ЗПО поотделно, и средният годишен размер на икономическия растеж се получат отново ирелевантни статистически зависимости. Получените коефициенти на корелация са съответно $R_{XY} = 0.05$ и $R_{XY} = 0.37$. Това означава, че правилата за данъчно облагане на данъците върху доходите в ЕС не са

толкова важни - от гледна точка на икономическите свободи - за областта на хармонизиране, така както косвените данъци.

Предполага се, че разликите в областта на правилата за данъчно облагане на преките доходите са значително по-малка заплаха за функционирането на общия пазар, тъй като:

1. Данъците върху дохода в неговата чиста форма не стимулират склонността към инвестиции и спестявания. Данъкът върху доходите натоварва еднакво спестовната част на дохода, така и разходната. С цел да се стимулира спестяването и/или инвестирането, е необходимо да се въведат данъчни облекчения и освобождения, признаващи от самото им създаване (увеличаването) инвестиции и/или извършване на инвестиции.

2. Данъците върху доходите в чистата си форма не оказват влияние върху избора на полезна продукция от гледна точка на социалната структура и подбора на производствените фактори, както и на прилагането на технология за опазване на околната среда. Постигането на тези цели също изисква прилагането на система за облекчения и данъчни освобождения.

3. Данъците върху доходите не оказват влияние върху избора на полезна от социална гледна точка структура на потреблението. За изборът на правилната от социална гледна точка структура на потреблението, може да се говори единствено за данъкоплатците на данъка върху дохода на физическите лица. Изглежда невъзможно въвеждането в структурата на данък освобождение и облекчение, които позволяват управлението на разходите на домакинствата. За този тип въздействия данъците върху доходите са малко полезни

Хармонизацията на данъка върху дохода е значително по-трудна от косвените данъци, както и от политическа, така и от техническа и правна гледна точка. Затова работата над тяхната хармонизация е започнала по-късно, продължила е по-дълго и е стигнала толкова далеч, така както било в случая на косвените данъци. Правните разпоредби на преките данъци са оставени в Европейския съюз на самите държави. Затова отделните страни-членки има значително въздействие върху формирането на националните решения в тази област. Въпреки това, те са задължени да третират еднакво от данъчна гледна точка националните и чуждестранните лица.

Сравнително незначимият обхват на хармонизацията произлиза от няколко причини

На първо място създавайки Римския Договор, е смятано, че преките данъци нямат значително влияние върху функционирането на вътрешния пазар, което е довело до липса на конкретни разпоредби, отнасящи се до хармонизацията на преките данъци.

На второ място данъците върху дохода, като пряка форма на данъчното облагане са важен и ценен инструмент на фискалната политика на отделните държави, който влияе на социално-икономическия живот и е трудно на политиките да се откажат от тази форма на данъчно въздействие.

На трето място директивите относно хармонизирането на преките данъци трябва да бъдат гласувани с мнозинство на гласовете, което означава, че няма консенсус в това отношение.

На четвърто място напредъкът в сферата на хармонизацията предизвиква чувството на загуба на данъчната суверенност и предизвикват втвърдяване на отношенията на държавите-членки.

На пето място в ЕС има различни правила за възнаграждение на служителите, определяне на доходи произлизащи от пенсии и ренти, както и оформянето на разходите за събиране на приходите и разходите намаляващи данъчната основа.

Въпреки липсата на директиви, уреждащи правилата за данъчно облагане на доходите, тези правилата се формират автоматично, а данъчните тежести се изравняват (т. нар. мълчалив хармонизиране). Данъчната тежест се превръща във фактор за конкурентоспособността на отделните страни и поради това в страните на ЕС настъпва понижаване на данъчната тежест. Наблюдавайки промените в данъчното законодателство на ЕС, можете да видите, че правилата за данъчното облагане на физическите лица стават сходни, а данъчните тежести се изравняват автоматично, в резултат на конкуренцията на данъчните системи на държавите-членки. Това означава интензивно използване на структурата на данъка върху доходите на физическите лица за изпълнението на стимулиращите функции на данъчното облагане, а това значително ограничава възможността за хармонизиране на структурата на ДДФЛ. Като се вземе предвид явлението на тихата хармонизация, можем да разграничим следните общи характеристики на структурата ДДФЛ в страните от ЕС:

1. Опиране на субективността на т.нар. принцип за пребиваване (принципа на ограничения и неограничения данък задължение).
2. Доминира идеята за глобален данък - състои се в общото данъчно облагане върху всички облагаеми доходи от различни източници (само правилата за облагане на капиталовите доходи не винаги се подчиняват на принципа за натрупване с други източници на приходи).
3. Данъкът е прогресивен, подробните решения се отнасят до различния брой на данъчните ставки, видовете скали, правилата за определяне на прогресията и размера на минималните и максималните ставки.
4. Във всички структури присъства сума освободена от данъчно облагане, в различен обхват в включваща минималното равнище за издръжка и разходите за събиране на приходите.
5. Данъчните тежести вземат под внимание в по-малка или по-голяма степен семейното положение, платежоспособността чрез система от данъчни облекчения и освобождения.
6. Присъстват също така и различни данъчни облекчения и освобождения със стимулиращ характер (инвестиционни облекчения, жилищни, здравеопазване и дарения).

Въпреки липсата на изискванията за хармонизация, могат да бъдат показани следните сходства в структурата на данъка върху доходите на физическите лица в страните от Общността:

- Данъкът се отнася към общите (глобални) доходи на данъкоплатците,
- Скалите имат прогресивен характер, с различен брой прагове и различни нива на минималната и максималната данъчна ставка,
- В повечето страни се прилага размер сума освободена от данъчно облагане,
- Данъчните тежести обикновено са адаптирани към нивото на инфлация чрез система за автоматична или полуавтоматична индексация или чрез промяна на данъчните прагове,
- Данъкът върху личните доходи взема предвид принципа за платежоспособността на данъкоплатеца чрез диференцирана система от данъчни облекчения и освобождения;

- Използвани са различни правила по отношение на данъчното облагане на доходите на семейството, доходите от продажбата на недвижимо и движимо имущество и капиталовите печалби,
- Налице е разнообразна система за приспадане на разходите в зависимост от начина на получаване на прихода,
- Не се различават данъчните тежести от гледна точка на източниците на приходи, от които се осигуряват и тяхното предназначение,
- Данъкът върху дохода включва данъчни преференции зависещи от това как се изразходват доходите.

Като цяло трудностите при хармонизиране на данъка върху доходите на физическите лица включват следното:

- Политически фактор - данъкоплатците на данъка върху доходите е една много голяма група от гласоподаватели. Политиците доста неохотно се съгласяват да се откажат от използването на елементи от техниката на ДДФЛ в прилагането на регулаторната и стимулиращата функция на данъчното облагане. Това е ценен инструмент в отношенията им с избирателите.
- Хармонизацията на данъка върху доходите на физическите лица не е била и не е фактор от съществено значение за създаването на общия пазар. Това е форма на данъчно облагане с неутрален характер във вътрешната търговия и не нарушава условията за конкуренция в общия пазар.
- Данъкът върху доходите за физическите лица главно облага доходите от труд и пенсионните облекчения, а нивото на данъчните тежести, не влияе на по-голямата миграция в рамките на Европа.
- В страните от ЕС системите за социално осигуряване се финансират от различни източници. Тези източници са еднакво плащани от вноските на данъкоплатците, както и пряко финансирани от държавния бюджет (вноските тогава са включени в общия данък - например в Дания).
- В страните от ЕС има различни системи на заплащането на труда и формирането на равнището на доходите на населението. Съществуват различни системи за разходите за събиране на доходите, методологии формиращи прогресията и т.н..

8. СПИСЪК НА ПУБЛИКУВАНИТЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА И СПЕЦИАЛНОСТТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

MONOGRAPHS

1. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *The performance of social functions of taxation in personal income tax*: Moscow: Московская Государственная Академия Делового Администрирования (Moscow State Academy of Business Administration), 2013. 151 pages. ISBN 978-5-9904333-2-8.
2. WOŁOWIEC T. *Prorodinná politika a spoločenské, demografické a ekonomické problémy v Poľsku (niektoré problémy)*. [trans. *Pro-family policy versus social, economic and demographic problems*] Świnoujście – Nowy Sącz: Cech Rzemiosł

- Różnych w Świnoujściu & Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu. 2013. ISBN 978-83-934895-9-6; ISBN 978-83-88421-76-1. ss. 102.
3. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J. ROGOZIŃSKA-MITRUT: *Some issues of personal income taxation*. Winnica: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-617-530-083-1. ss. 132.
 4. WOŁOWIEC T. ISMAILOVA D. ROGIZIŃSKA-MITRUT J. (red). *New trends in social policy and welfare economy*. Kiyev: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-966-2696-15-8. ss. 422.
 5. WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. [trans. *Selected issues of theory and practice of taxation*] Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kyiev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 517
 6. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. WOŁOWIEC T.: *Impact of economic crisis on the management of companies*. Winnica: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION, 2011. ISBN 978-617-530-098-5PWZ. ss. 117.
 7. WOŁOWIEC T. SUSEŁ A.: *Teoretyczne i praktyczne problemy opodatkowania dochodów osób fizycznych w Polsce*. [trnas. *Theoretical and practice problems of the personal income taxation in Poland*] Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010. ISBN: 978-83-88421-63-1. ss. 146.
 8. WOŁOWIEC T. WOLAK P.: *Opodatkowanie dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej (wybrane aspekty)*. [trans. *Personal income taxation in the European Union countries*]. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 142. ISBN 978-83-88421-61-7.
 9. WOŁOWIEC T.: *Wybrane zagadnienia opodatkowania dochodów osób fizycznych w latach 90-tych XX wieku*. Wydanie pierwsze. [*Choosen problems of personal income taxation in take 90. Years of XX cenutry*]. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu- NLU 2003. ISBN 83-88412-31-X. s. 208.

PUBLICATIONS IN THE CHAPTERS OF THE MONOGRAPHS

1. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *European Union policy innovation in the new financial perspective*. /in/ *Инновационное Развитие России: условия, противоречия, приоритеты*, Часть III. Moskwa: Министерство Образования и Науки РФ & Государственная Дума Федерального Собрания РФ & Комитет Государственной Думы по Образованию & Московский Технологический Институт «ВТУ» & Московский Университет Имени С. Ю. Витте. 2013. ISBN 978-5-905742-27-9. s. 412-418.
2. REŠKO D. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J. *Pojęcie i charakter danin publicznych*. /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kyiev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 6-12.
3. SULŻYCKI Z. WOŁOWIEC T. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. *Ewolucja systemu danin publicznych*. /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kyiev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 13-24.
4. WOŁOWIEC T. STEFKO R. DUBOVICKA L. *Podatek dochodowy od osób fizycznych a zasada sprawiedliwości opodatkowania*. /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy*

- teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kiyev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 25-34.
5. WOŁOWIEC T. BOGACKI S. *Rola państwa w gospodarce a interpretacja zasady sprawiedliwości i efektywności*. /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kiyev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 48-58.
 6. REŚKO D. WOŁOWIEC T. *Kierunki reform i proponowanych zmian w prorodzinnych i prosojalnych regulacjach podatkowych w Polsce*. /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kiyev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 57-72.
 7. WOŁOWIEC T. ŠTEFKO R. *Skutki produkcyjne, inwestycyjne i popytowe opodatkowania*. WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation In Kiyev 2012. ISBN 978-83-934895-4-1. ss. 136-162.
 8. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *Production, investment and demand- induced effects of income tax*. Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Finance and Taxes 2012. ISBN 978-9955-19-422-4 (online). s.38-44.
 9. SOBOŃ J. WOŁOWIEC T.: *Personal income taxation. Harmonization and differentiations across the European Union*. NOVIKOW W. PALACKO J. SIROJC Z. (red.) *Společno-ekonomiczne problemy gospodarowania w warunkach transformacji*. Warszawa: Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Vysoka skola medzinarodneho podnikania ISM Slovakia v Presovie, Winnickij Kooperatiwnyj Institut. 2011. ISBN 83-89884-42-9. ss. 35 -55.
 10. WOŁOWIEC T.: *Tendencje rozwojowe gospodarki polskiej i regionalnej* /in/ MALICKI M. VARCHOLOVA T. ŻUKOWSKI P. (red.) *Prognozy rozwoju oraz oddziaływania turystyki na rynek pracy oraz modernizację przedsiębiorstw w województwie Śląskim*. Kraków: Instytut Turystyki sp. z o.o. ISBN 978-83-919364-2-2. ss. 37-61
 11. WOŁOWIEC T.: *Zasada sprawiedliwości w opodatkowaniu* /in/ NALEPKA A. UJWARYGIL A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2010. ISBN: 978-83-88-421-65-5. ss. 311 – 323.
 12. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J. MALICKI M.: *Wpływ kryzysu finansowego na gospodarkę polską – kierunki reform i perspektywy wzrostu* /in/ LIBANOWSKA E. MICHAŁKÓW I. NOVIKOV W. SIROIC Z. STIEPANOW A. (red.) *Společno – ekonomiczne problemy transformacji w Europie Środkowej i Wschodniej*. Warszawa – Kijów - Moskwa: Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, Společne Towarzystwo Polska – Ukraina, Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Instytut Demografii i Badań Společnych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Rosyjski Uniwersytet Kooperacji 2010. ISBN 83-89884-73-9. ss. 43-67.
 13. WOŁOWIEC T.: *Relacje prawne i ekonomiczne pomiędzy podatkiem dochodowym od osób fizycznych i osób prawnych*. /in/ OSTASZEWSKI J. (red.) *Dylematy kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa 2009. ISBN 978-83-7378-440-6. ss. 185-203.

14. WOŁOWIEC T. SUSEŁ A.: *Podatki dochodowe a funkcje polityki finansowej*. /in/ NALEPKA A. UJWARY-GIL A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2009. ISBN: 978-83-88-421-62-4. ss. 346 – 361.
15. WOŁOWIEC T.: *Teoretyczne aspekty opodatkowania dochodów z oszczędności a szwajcarski system ochrony oszczędności klientów*. /in/ OWSIAK S. (red.) *Bankowość w dobie kryzysu finansowego a perspektywy rozwoju regionów. Tom II. Regiony wobec kryzysu finansowego*. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów 2009. ISBN 978-83-61310-40-2. ss. 94-107.
16. WOŁOWIEC T.: *Wybrane aspekty sprawiedliwości opodatkowania i ekonomicznej efektywności*. /in/ NALEPKA A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – NLU 2008. ISBN 978-83-88-421-57-0. ss. 329– 352.
17. WOŁOWIEC T.: *Koncepcje pojęcia dochodu i ich wpływ na cechy podatku dochodowego od osób fizycznych w krajach strefy euro*. /in/ OSTASZEWSKI J. (red.) *Polska w strefie euro. Szanse i zagrożenia*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa 2008. ISBN 978-83-7378-346-1. ss.185-203.
18. WOŁOWIEC T.: *Preferencje prorodzinne w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych na przykładzie systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej*. /in/ PANCER-CYBULSKA E. (red.) *Gospodarka społeczna w Europie*. Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa 2008. ISBN 978-83-925470-3-7. ss. 7 – 89.
19. WOŁOWIEC T. DUSZYŃSKI M.: *Psychologiczne granice opodatkowania*. /in/ UCHNAST Z. (red.) *Współdziałanie. Rywalizacja – wybrane zagadnienia z psychologii kierowania*. Nowy Sącz-Lublin: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU i Katolicki Uniwersytet Lubelski 2008. ISBN 978-83-7306-384-6. ss. 213-224.
20. WOŁOWIEC T.: *Klasyfikacja preferencji stosowanych w podatku dochodowym od osób fizycznych w krajach UE*. „*Studia Europejskie*” 2007, nr 2. ISSN 1428-149X. ss. 257 – 266.
21. WOŁOWIEC T. WRONA B. *Struktura systemu podatkowego a wzrost gospodarczy*., Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni, *Folia Oeconomica Bochniensia*, Wydawnictwo WSE w Bochni, nr 6, Maj 2007, ss. 129 – 145.
22. WOŁOWIEC T.: *Proporcjonalne i progresywne opodatkowanie dochodów osób fizycznych*. /in/ NALEPKA A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – NLU 2006. ISBN 8388421-48-4. ss. 337– 451.
23. WOŁOWIEC T.: *Identyfikacja wad i postulowanych kierunków reform polskiego systemu podatkowego*. /in/ NALEPKA A. (red.) *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Tarnów: Wyższa Szkoła Biznesu 2004. ISBN 83-86744-90-1. ss. 476 – 491.

24. WOŁOWIEC T.: *Konkurencyjność polskiego systemu podatkowego w warunkach globalizacji*. /in/ OLEJNICZAK W. (red.) *Konkurencyjność gospodarki polskiej w przededniu integracji z Unią Europejską*. Szczecin: Zachodniopomorska Szkoła Biznesu 2003. ISBN 83-85809-85-6. ss. 345 – 358.

PUBLICATIONS IN THE SCIENTIFIC JOURNALS

1. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *The role of personal income tax in the law and economic aspects (selected problems)*. "Journal of Modern Education and Management". 2013, No 1. pp. 50-66. ISSN 2307-3314.
2. WOŁOWIEC T. SKICA T.: *Taxation equity and tax reliefs and exemptions (selected problems)*. "Journal of Modern Education and Management". 2013, no 1. pp. 50-66. 2013, No 1. pp. 67-78. ISSN 2307-3314.
3. WOŁOWIEC T.: *Wybrane zagadnienia harmonizacji opodatkowania osób fizycznych*, Finansowy Kwartalnik Internetowy „e-Finanse” 2011, vol 7, nr 2, www.e-finance.com. ISSN 1743-039X. ss. 34-52.
4. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *EU Integration and harmonization of Personal Income Taxation*, „Contemporary Economics” 2011, Volume 5 Issue 1. ISSN: 1897-9254. ss. 38-47.
5. WOŁOWIEC T.: *Specifics of taxation approaches of EU member states to the Personal Income Tax*. „Academy Review” (Наукoвий журнал, Dniertopietrovsk University of Economy and Law), 2011, nr 1. Vol 34. ISSN 2074-5354. ss. 116-129.
6. WOŁOWIEC T. SUSEŁ A.: *Harmonization of personal income taxation and the process of EU integration*. /in/ GINEVICIUS R., VYTATUS RUTKAUSKAS A., POCS R. (red.) *Business and Management 2010, Volume II*. Vilnius: Gediminas Technical University, Riga Technical University and Tallinn University of Technology 2010. ISSN 2029-4441. ss. 760-766.
7. WOŁOWIEC T., DUSZYŃSKI M.: *Personal Income Tax in the tax systems of EU member states (selected issues)* „Вісник Академії Митної Служби України”, Серія: Економіка. (Zeszyty Naukowe Akademii Celniczej w Dniepropietrowski). Dniepropietrowsk. 2010, nr 1. ISSN 1580-4272. ss. 36-46.
8. WOŁOWIEC T. SUSEŁ A. *Podatki dochodowe a decyzje menedżerskie*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2009 nr LXXIX. ISSN 0081-6841 ss. 203-224.
9. WOŁOWIEC T., DUSZYŃSKI M.: *Selected issues in harmonisation and taxation of PIT in EU member states (Окремі питання гармонізації оподаткування прибутку в країнах-членах ЄС)*. „Держава Та Регіони”, Науково-виробничий журнал, Klasyczny Prywatny Uniwersytet w Zaporozhu. 2009, nr 7. ISSN 1814-1161. ss. 5-10.
10. WOŁOWIEC T.: *Opodatkowanie u źródła i w państwie rezydencji a metody unikania podwójnego opodatkowania w systemach podatkowych krajów Wspólnoty*. „Studia Europejskie” 2008, nr 4. ISSN 1428-149X. ss. 203-217.
11. WOŁOWIEC T.: *Sprawiedliwość opodatkowania a ekonomiczna efektywność – wybrane aspekty*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2008, Tom LXXVII. ISSN 0081-6841. ss. 227 – 249.
12. WOŁOWIEC T.: *Podmiotowy i przedmiotowy zakres opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach UE*. „Przegląd Prawa Europejskiego Międzynarodowego”, 2008, nr 1. ISSN 1427-0552. ss. 35 – 49.

13. WOŁOWIEC T.: *Klasyfikacja preferencji stosowanych w podatku dochodowym od osób fizycznych w krajach UE*. „Studia Europejskie” 2007, nr 2. ISSN 1428-149X. ss. 257 – 266.
14. WOŁOWIEC T.: *Poziom obciążeń podatkiem dochodowym od osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej*. „Studia Europejskie” 2006, nr 4. ISSN 1428-149X. ss. 165 – 175.
15. WOŁOWIEC T.: *Analiza zasad opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej- implikacje dla procesu harmonizacji*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2006, Tom LXXIII. ISSN 0081-6841. ss. 193 – 205.
16. WOŁOWIEC T.: *Opodatkowanie dochodów kapitałowych w państwach członkowskich UE*. „Studia Europejskie” 2005, nr 3. ISSN 1428-149X. ss. 192 – 205.
17. WOŁOWIEC T.: *Analiza porównawcza zasad opodatkowania dochodów osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2005, Tom LXXI. ISSN 0081-6841. ss. 39 – 76.
18. WOŁOWIEC T. DUSZYŃSKI M.: *Specifics of taxation approaches of EU member states to the Personal Income Tax*. „Academy Review”, 2005, nr 2. ss. 100-104.
19. WOŁOWIEC T. DUSZYŃSKI M.: *Private individual taxation system*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2004 nr 1. ISSN 0860-6846. ss. 8 – 14.
20. WOŁOWIEC T.: *Przedmiotowy zakres opodatkowania dochodów osób fizycznych w wybranych krajach Unii Europejskiej na tle rozwiązań polskich*. „Studia Europejskie” 2004, nr 1. ISSN 1428-149X. ss. 181 – 187.
21. WOŁOWIEC T.: *Modele podatkowych preferencji prorodzinnych w państwach członkowskich Unii Europejskiej*. „Studia Europejskie” 2004, nr 4. ISSN 1428-149X. ss. 193 – 201.
22. WOŁOWIEC T.: *Zakres i kierunki harmonizacji podatków dochodowych w Unii Europejskiej*. „Studia Prawno-Ekonomiczne”, 2004, Tom LXX. ISSN0081-6841. ss. 285 – 296.
23. WOŁOWIEC T.: *Metody stymulowania konkurencyjności gospodarczej polskich gmin uzdrowiskowych*. „Samorząd Terytorialny”, 2004, nr 10. ISSN 0867-4973. ss. 55 – 62.
24. WOŁOWIEC T.: *Podmiotowy i przedmiotowy zakres opodatkowania dochodów osób fizycznych w wybranych państwach europejskich*. „Myśl ekonomiczna i prawna”, 2004, nr 2. ISSN 1644-4213. ss. 74 – 95.
25. WOŁOWIEC T.: *An evaluation of the individual income tax system in Poland and some Chosen European Union countries, taking into account pro-family tax politics*. „Productivita” 2004, no 1. ISSN 1335-5961. s.23.
26. WOŁOWIEC T.: *Ulgi uznaniowe formą pomocy publicznej dla przedsiębiorstw*. „Przegląd Organizacji” 2004 nr 10. ISSN 0137-7221. ss. 35 – 37.
27. WOŁOWIEC T.: *Niedoceniona koncepcja prorodzinnych zmian w podatku dochodowym od osób fizycznych*. „Polityka Społeczna” 2004, nr 8. ISSN 0137-4729. ss. 9 – 12.
28. WOŁOWIEC T.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych instrumentem polityki prorodzinnej /in./* (red.) ŚWIĄTKOWSKI A.: *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, roczniki Collegium Iuridicum, 2003/2004. ISBN 1429 – 9585. ss. 387 – 400.
29. WOŁOWIEC T.: *Podobieństwa i odrębności systemu opodatkowania dochodów osób fizycznych w Polsce i państwach członkowskich Unii Europejskiej*. „Studia Europejskie” 2003, nr 1. ISSN 1428-149X. ss. 167 – 174.

30. WOŁOWIEC T.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych a realizacja funkcji regulacyjnej i stymulacyjnej w latach 1992 – 2000*. „Polityka Społeczna” 2003, nr 1. ISSN 0137-4729. ss. 19 – 23.
31. WOŁOWIEC T.: *Opodatkowanie dochodów osób fizycznych w wybranych krajach UE. Rozwiązania prorodzinne*. „Polityka Społeczna” 2003, nr 5-6. ISSN 0137-4729. ss. 20 – 24.
32. WOŁOWIEC T.: *Ulgi i zwolnienia podatkowe*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2002 nr 11. ISSN 0860-6846. ss. 39 – 46.
33. WOŁOWIEC T.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2002 nr 12. ISSN 0860-6846. ss. 75 – 87.

PAPERS PRESENTED AT SCIENTIFIC CONFERENCES

1. *Directions of reforms and proposed changes to pro-family tax regulations in poland*. 3rd International Scientific Conference— “Whither Our Economies” October 24-25, Vilnius 2013. ISSN (online) 2029-8501. p. 120-126.
2. *Harmonization of personal income taxation and the process of EU integration*. International Conference Business and Management 2010. Vilnius: Gediminas Technical University, Riga Technical University and Tallinn University of Technology 9-10.09.2010. Lithuania.
3. *Personal income taxation. Harmonization and differentiations across the European Union*. Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Społeczno-ekonomiczne problemy gospodarowania w warunkach transformacji*. Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie, Wysoka szkoła międzynarodowego podnikania ISM Slovakia v Presovie, Winnickij Kooperatiwnyj Institut. Warszawa 7-8.02.2011.
4. *Zasada sprawiedliwości w opodatkowaniu*. IX Konferencja naukowa młodych pracowników nauki i adiunktów, Wydział Przedsiębiorczości i Zarządzania WSB-NLU pt. *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz 19-20.06.2010 rok.
5. *Relacje prawne i ekonomiczne pomiędzy podatkiem dochodowym od osób fizycznych i osób prawnych*. Konferencja naukowa nt.: *Dylematy kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*. Szkoła Główna Handlowa, Mikołajki 10-13.06.2009.
6. *Podatki dochodowe a funkcje polityki finansowej*. VII Konferencja naukowa młodych pracowników nauki i adiunktów, Wydział Przedsiębiorczości i Zarządzania WSB-NLU pt. *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz 8-9.07.2009 rok.
7. *Teoretyczne aspekty opodatkowania dochodów z oszczędności a szwajcarski system ochrony oszczędności klientów*. Międzynarodowa konferencja naukowa pt.: *Regiony wobec kryzysu finansowego*. Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów, Bielsko – Biała 14-15.05. 2009.
8. *Wybrane aspekty sprawiedliwości opodatkowania i ekonomicznej efektywności*. VI Konferencja naukowa młodych pracowników nauki i adiunktów, Wydział Przedsiębiorczości i Zarządzania WSB-NLU pt. *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz 16-17.06.2008.

9. *Koncepcje pojęcia dochodu i ich wpływ na cechy podatku dochodowego od osób fizycznych w krajach strefy euro*. Konferencja naukowa pt.: *Polska w strefie euro. Szanse i zagrożenia*. Szkoła Główna Handlowa, Mikołajki 26-28.06.2008.
10. *Preferencje prorodzinne w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych na przykładzie systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej*. Konferencja naukowa pt.: *Gospodarka społeczna w Europie*. Wyższa Szkoła Handlowa, Wrocław 2008. 5-7.05.2008.
11. *Psychologiczne granice opodatkowania*. II Konferencja naukowa pt. *Współdziałanie. Rywalizacja – wybrane zagadnienia z psychologii kierowania*. Wydział Psychologii, Wyższa Szkoła Biznesu - NLU i Katolicki Uniwersytet Lubelski, Nowy Sącz - Lublin 2008. 7-9.09.2007.
12. *Proporcjonalne i progresywne opodatkowanie dochodów osób fizycznych*. IV Konferencja naukowa młodych pracowników nauki i adiunktów, Wydział Przedsiębiorczości i Zarządzania WSB-NLU pt. *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Nowy Sącz 14-17.07.2006.
13. *Wybrane rodzaje preferencji w podatku od dochodów osobistych w Unii Europejskiej*. Międzynarodowa konferencja naukowa pt.: *Finansowe warunki rozwoju regionalnego po wejściu Polski do Unii Europejskiej*. Wyższa Szkoła Bankowości i Finansów, Bielsko-Biała 2007. 14-15.05.2005.
14. *Identyfikacja wad i postulowanych kierunków reform polskiego systemu podatkowego*. II Konferencja naukowa młodych pracowników nauki i adiunktów, Wydział Przedsiębiorczości i Zarządzania WSB-NLU i Wyższa Szkoła Biznesu w Tarnowie pt. *Organizacje komercyjne i niekomercyjne wobec wzmożonej konkurencji oraz wzrastających wymagań konsumentów*. Tarnów- Nowy Sącz 12-13.07.2004.
15. *Konkurencyjność polskiego systemu podatkowego w warunkach globalizacji*. Konferencja naukowa pt.: *Konkurencyjność gospodarki polskiej w przededniu integracji z Unią Europejską*. Zachodniopomorska Szkoła Biznesu, Szczecin 2003. 16-17.06.2003.

SCIENTIFIC AND RESEARCH GRANTS AND PROJECTS CONCERNING WITH A DISERTATION

1. Project No 6 ICW_2009: *„Impact of economic crisis on the management of companies”*. Project was execute by INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION in Winnica. Result – monography: ROGOZIŃSKA-MITRUT J. WOŁOWIEC T.: *Impact of economic crisis on the management of companies*. Winnica: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION, 2011. ISBN 978-617-530-098-5PWZ. pp. 117 and International scientific - practical conference of the project on 26.11.2010 in Vinnitsa.
2. Project No 7 ICW_2010, project was execute by INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION in Winnica: *“Some issues of personal income taxation”*. Result – monograph: WOŁOWIEC T. SOBOŃ J. ROGOZIŃSKA-MITRUT: *Some issues of personal income taxation*. Winnica: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-617-530-098-5PWZ. pp. 132 and International scientific - practical conference of the project on 25.03.2011 in Vinnitsa.

3. Project Nr No 1/2012 KA_01 project was execute by International Institute for Economic and Social Research & Analyses (IESRA), „Kokse” Academy, Kazakhstan: *“New trends in public and social economy”*.
Result – monograph: (ed. by) TOMASZ WOŁOWIEC, JURI KARIAGIN, DIANA ISMAILOVA, *New trends in public and social economy*, Institute of Polish-Ukrainian Cooperation in Kiev 2012. ISBN 978-966-2696-15-8.

9. СПИСЪК НА ЦИТАТИТЕ СВЪРЗАНИ С ТЕМАТИКАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Цитати индексирани в базата SCOPUS / Web of Science

1. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *EU Integration and harmonization of Personal Income Taxation*, „Contemporary Economics” 2011, Volume 5 Issue 1. ISSN: 1897-9254. ss. 38-47.
Op.cit. MINASSIAN G.: *Bulgarian banking: looking for sustainability*. „Contemporary Economics” 2013, Volume 7 Issue 31. ISSN: 1897-9254. s. 98.
2. ISMAILOVA D. WOŁOWIEC T.: *The Multinational Corporation in Global Economy (Selected Problems)*. “Disputationes Scientifcae”, 2013, No 2. ISSN 1335-9185, pp. 70-83.
Op.cit. DUBOVICKÁ L. LUKÁČ M. VARCHOLOVÁ T.: *An innovative risk evaluation modelling in the non-financial corporation*. “Actual Problems of Economics” ISSN 1993-6788. No 5/2014.
3. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J.: *The model of dynamic management system of manufacturing company on the basis of the probalistic model*, „Studia i Materiały Polskiego Stowarzyszenia Zarządzania Wiedzą”, 2011, nr 41. ISSN 1732-324X. ss. 253-266. Op.cit. DUBOVICKÁ L. LUKÁČ M. VARCHOLOVÁ T.: *An innovative risk evaluation modelling in the non-financial corporation*. “Actual Problems of Economics” ISSN 1993-6788. No 5/2014.

Цитати индексирани в базите: CEJSH, EconLit, RePEc, IndexCopernicus, ProQuest, Ulrich Web, EBSCO, DOAJ, Cabell Publishing, Gale, Google Scholar, BazTech

1. WOŁOWIEC, T.: *Finanse publiczne i gospodarka polska – wpływ zjawisk kryzysowych, kierunki reform i perspektywy wzrostu. Raport analityczny*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National – Louis University, 2010. 110 s. ISBN 978-8388421-71-6.
Op.cit. KORONOWSKI A.: *On a Hidden Aspect of the Credibility Crisis In the European Union*. „Research in World Economy” Vol 2 , No 1; April 2011. ISSN 1923-3891, E-ISSN 1923-399X. s. 43.
2. WOŁOWIEC T. WRONA B. *Struktura systemu podatkowego a wzrost gospodarczy.*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bochni, *Folia Oeconomica Bochniensia*, Wydawnictwo WSE w Bochni, nr 6, Maj 2007, ss. 129 – 145.

- Op.cit. MŁODKOWSKI P.: *Cooling down economy with fiscal policy in a monetary union*. „The SOKA Economic Studies Quarterly“ Vol. XXXVIII No 2-3-4; March 2009. ISSN 0388-3027. s. 59.
34. WOŁOWIEC T.: *Ulgi i zwolnienia podatkowe*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2002 nr 11. ISSN 0860-6846. ss. 39 – 46.
- Op.cit. SKICA T.: *Knowledge management in the LGU's*. „e-finance” 2012, vol. 8, nr 1. s.124. ISSN 1734-039X. s.124.
3. WOŁOWIEC T.: *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*. „Studia Regionalne i Lokalne”, 2005, nr 1. ISSN 1509-4995. ss. 65 - 81.
- Op.cit. CHRÓSTA R.: *Partnerstwo publiczno-prywatne w gminach*. „Kwartalnik nauk o przedsiębiorstwie”, nr 1, 2012. ISSN 1896-656X. s. 49.
4. WOŁOWIEC T.: *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*. „Studia Regionalne i Lokalne”, 2005, nr 1. ISSN 1509-4995. ss. 65 - 81.
- Op.cit. BAREJ E.: *Znaczenie wydatków majątkowych w budowaniu konkurencyjności miast (na przykładzie wybranych miast województwa zachodniopomorskiego)*. „Folia Pomernae Universitatis Technologiae Stetinesis”, nr 291 (65). ISSN 2081-0644, e-ISSN 2300-5386. s. 10.
5. WOŁOWIEC T.: *Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez gminy*. „Studia Regionalne i Lokalne”, 2005, nr 1. ISSN 1509-4995. ss. 65 - 81.
- Op.cit. ZYGMUNT J. MACH Ł.: *Zróźnicowanie wydatków inwestycyjnych w gminach powiatu kędzierzyńskiego – kozielskiego*. „Barametr Regionalny”, 2011, nr 4(26). ISSN 1644-9398. s. 74.

Цитати в чуждестранни публикации

1. WOŁOWIEC T. SOBOŃ J. ROGOZIŃSKA-MITRUT: *Some issues of personal income taxation*. Winnica: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-617-530-098-5PWZ. ss. 132.
- Op.cit. SOBOŃ J. REŠKO D.: *Модель управления хозяйственной деятельностью промышленного предприятия. /in:/ Модель управления хозяйственной деятельностью промышленного предприятия*. Moskwa: Московский Уневерситет имени С. Ю. Витте, Филиал в г. 2012. ISBN 978-5-9580-0095-1. s.109.
2. WOŁOWIEC T. WOLAK P.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych w krajach Unii Europejskiej (wybrane aspekty)*., Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 142. ISBN 978-83-88421-61-7.
- Op.cit. SIMONODESOVA J. CZILLINGOVA J.: *Danova harmonizacija a jej vplyv na vysku danoveho zat'azenia v SR a EU*. [Vedecký seminár k riešeniu projektu VEGA 1/0121/10 konaný pri príležitosti Týždňa vedy a techniky na Slovensku Vydavateľstvo]. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. ISBN 978-80-225-3342-3. s. 97.
3. WOŁOWIEC T.: *Preferencje prorodzinne w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych na przykładzie systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej*. /in/ PANCER-CYBULSKA E. (red.) *Gospodarka społeczna w Europie*. Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa 2008. ISBN 978-83-925470-3-7. ss. 7 – 89.
- Op.cit. SIMONODESOVA J. CZILLINGOVA J.: *Danova harmonizacija a jej vplyv na vysku danoveho zat'azenia v SR a EU*. [Vedecký seminár k riešeniu projektu VEGA 1/0121/10 konaný pri príležitosti Týždňa vedy a techniky na Slovensku Vydavateľstvo]. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM. ISBN 978-80-225-3342-3. s. 98.

4. WOŁOWIEC T.: *Preferencje prorodzinne w konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych na przykładzie systemów podatkowych krajów Unii Europejskiej.* /in/ PANCER-CYBULSKA E. (red.) *Gospodarka społeczna w Europie.* Wrocław: Wyższa Szkoła Handlowa 2008. ISBN 978-83-925470-3-7. ss. 7 – 89.
Op.cit. ŻUKOWSKI P. SUSEŁ A., *Plodnost imigrantov a nie imigrantov Spojenych Stanov Amrickych.* „Disputationes Scientificae Univesrsitatis Catholicae Ruzomberok”, 2010, nr 3. ISSN 1335-9185. s. 50.
5. WOŁOWIEC T. DUSZYŃSKI M., *Psychologiczne granice opodatkowania,* /in/ UCHNAST Z. (red.) *Współdziałanie. Rywalizacja – wybrane zagadnienia z psychologii kierowania,* Nowy Sącz-Lublin: Wyższa Szkoła Biznesu – NLU i Katolicki Uniwersytet Lubelski 2008.
Op.cit. SAKUPOVA G.N., KUKUBAEVA A.H. *The mentality and economic values.* /in/ WOŁOWIEC T. ISMAILOVA D. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. (red). *New trends in social policy and welfare economy.* Kiyev: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. s. 50. ISBN 978-966-2696-15-8. s. 50.
6. WOŁOWIEC T. WOLAK K.: *Podstawy finansów publicznych i prawa finansowego.* Nowy Sącz, Wyższa Szkoła Biznesu – NLU, 2009. ISBN 978-83-88421-60-0.
Op. Cit. SZMULIK A. ŚLUSARCZYK S. ŚLUSARCZYK R.: *Fiscal consolidation and structural changes in public finances as a base of building a well-balanced economy.* /in/ WOŁOWIEC T. ISMAILOVA D. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. (red). *New trends in social policy and welfare economy.* Kiyev: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-966-2696-15-8. s. 112.
7. SKICA T. KIEBAŁA A. WOŁOWIEC T.: *Stymulowanie lokalnej konkurencyjności gmin na przykładzie podatku od środków transportowych,* „Studia Regionalne i Lokalne” 2011, nr 2, p. 118-139.
Op.cit. GEMZIK-SALWACH A. *Cooperative banks as objects of social economy* /in/ WOŁOWIEC T. ISMAILOVA D. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. (red). *New trends in social policy and welfare economy.* Kiyev: INSTITUTE OF UKRAINIAN – POLISH COOPERATION 2012. ISBN 978-966-2696-15-8. s.122
8. WOŁOWIEC T.: *Wybrane zagadnienia harmonizacji opodatkowania osób fizycznych,* Finansowy Kwartalnik Internetowy „e-Finanse” 2011, vol 7, nr 2, www.e-finanse.com. ISSN 1743–039X. ss. 34-52.
Op.cit. ROGOZIŃSKA-MITRUT J. ISMAILOVA D.: *EU integration and harmonization of presonal income taxation.* “Journal of Modern Education and Managemant”, 2013, No 1. ISSN 2307-3314. s. 148.

Цитати в местните списания

1. SOBOŃ J. WOŁOWIEC T.: *Podatki i opłaty lokalne w zarządzaniu uzdrowiskowymi podmiotami turystycznymi.* Hannover: Eine Verhandlung und Studien Europäischer Akademie der Naturwissenschaften Hannover, 2010. 3. 280. ISBN: 978-3-00-030695-2. Op.cit. REŚKO D. SOBOŃ J. ROGOZIŃSKA-MITRUT J.: *Ulgi i zwolnienia w podatku leśnym* /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania.* Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 208. ISBN 978-83-934895-4-1.
2. SOBOŃ J. WOŁOWIEC T.: *Podatki i opłaty lokalne w zarządzaniu uzdrowiskowymi podmiotami turystycznymi.* Hannover: Eine Verhandlung und Studien Europäischer Akademie der Naturwissenschaften Hannover, 2010. 3. 280. ISBN: 978-3-00-030695-2. Op.cit. SOBOŃ J. REŚKO D. SULŻYCKI Z.: *Ulgi uznaniowe określone w*

- ordynacji podatkowej /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 102. ISBN 978-83-934895-4-1.*
3. WOŁOWIEC T. WOLAK K.: *Podstawy finansów publicznych i prawa finansowego*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 247. ISBN 978-83-88421-60-0.
Op.cit. KORZENIOWSKI L.F.: *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*. Warszawa: Difin 2012. s.67. ISBN 978-83-7641-518-5.
 4. WOŁOWIEC T. WOLAK K.: *Podstawy finansów publicznych i prawa finansowego*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 247. ISBN 978-83-88421-60-0.
Op.cit. REŚKO D.: *Elementy konstrukcji podatki /in/ WOŁOWIEC T. (red.) WOŁOWIEC T. (red.) Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 12. ISBN 978-83-934895-4-1.*
 5. WOŁOWIEC T. WOLAK K.: *Podstawy finansów publicznych i prawa finansowego*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 247. ISBN 978-83-88421-60-0.
Op.cit. REŚKO D.: *Klasyfikacja ulg i zwolnień podatkowych /in/ WOŁOWIEC T. (red.) Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 24. ISBN 978-83-934895-4-1*
 6. WOŁOWIEC T. WOLAK K.: *Podstawy finansów publicznych i prawa finansowego*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu - NLU, 2009, stron 247. ISBN 978-83-88421-60-0.
Op.cit. BOGACKI S. BULZAK A. *Wieloletnie prognozy finansowe jako narzędzie rozwoju jednostki samorządu terytorialnego /in./ STEFAŃSKI M. (red.) Narzędzia sterowania rozwojem regionu: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie 2012. s. 46. ISBN 2081-98009.*
 7. WOŁOWIEC T.: *Ulg i zwolnienia podatkowe*. „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2002 nr 11. ISSN 0860-6846. ss. 39 – 46.
Op.cit. BOGACKI S. BULZAK A. *Wieloletnie prognozy finansowe jako narzędzie rozwoju jednostki samorządu terytorialnego /in./ STEFAŃSKI M. (red.) Narzędzia sterowania rozwojem regionu: Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie 2012. s. 36. ISBN 2081-98009.*
 8. WOŁOWIEC T. REŚKO D.: *Wybrane opłaty lokalne w praktyce samorządowych organów podatkowych*. Kraków: Instytut Turystyki sp. z o.o. 2012. s. 102. ISBN 978-83-919364-5-7. Op.cit. SOBOŃ J. REŚKO D. SULŻYCKI Z.: *Ulg uznaniowe w ordynacji podatkowej /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 102. ISBN 978-83-934895-4-1.*
 9. WOŁOWIEC T. REŚKO D.: *Wybrane opłaty lokalne w praktyce samorządowych organów podatkowych*. Kraków: Instytut Turystyki sp. z o.o. 2012. s. 102. ISBN 978-83-919364-5-7. Op.cit. SKICA T. REŚKO D.: *Ulg w podatkach lokalnych jako instrumenty stymulowania lokalnej konkurencyjności – przykład podatku od środków transportu /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 121. ISBN 978-83-934895-4-1.*

10. WOŁOWIEC T.: *Wprowadzenie do ekonomii*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University 2003. s. 178. ISBN 83-88421-35-2.
Op.cit. STEFKO R. VARCHOLOVA T. REŠKO D. SKICA T. SULŻYCKI Z. RODZINKA J.: *Kryzys gospodarczy – jego przyczyny i skutki* /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 409. ISBN 978-83-934895-4-1.
11. WOŁOWIEC T.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych w systemach podatkowych krajów Unii Europejskiej z uwzględnieniem różnic pomiędzy krajami UE-15 a UE-10* /in:/ *Ekonomia, zarządzanie, marketing. Tryptyk Sąddecki*. Nowy Sącz: WSB-NLU 2007. s.110-126. ISBN 83-88421-52-2.
Op.cit. REŠKO D. SKICA T. RODZINKA J.: *Sprawiedliwość podatkowa*. /in:/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 41. ISBN 978-83-934895-4-1.
12. WOŁOWIEC T.: *Podatek dochodowy od osób fizycznych w systemach podatkowych krajów Unii Europejskiej z uwzględnieniem różnic pomiędzy krajami UE-15 a UE-10* /in:/ *Ekonomia, zarządzanie, marketing. Tryptyk Sąddecki*. Nowy Sącz: WSB-NLU 2007. s.110-126. ISBN 83-88421-52-2.
Op.cit. REŠKO D. ROGOZIŃSKA-MITRUT J.: *Wybrane teorie sprawiedliwości* /in/ WOŁOWIEC T. (red.) *Wybrane problemy teorii i praktyki opodatkowania*. Kiyev-Świnoujście: Cech Rzemiosł Różnych & Institut of Cooperation in Kyiev 2012. s. 45. ISBN 978-83-934895-4-1
13. WOŁOWIEC T.: *Opodatkowanie dochodów kapitałowych w krajach UE*. „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2005 nr 12. ISSN 0860-6846. ss. 97 – 104.
Op.cit. *Tendencje w opodatkowaniu dochodów osób fizycznych w państwach UE, Tom I*. (red.) KOROLEWSKA M., Warszawa: Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu. s. 143. ISBN 978-83-60739-92-1.